

ОСОБИСТІТЬ УНІВЕРСИТЕТ СУСПІЛЬСТВО ВИКЛИКИ ВЗАЄМОДІЇ ТА РОЗВИТКУ

Матеріали
I Міжнародної науково-практичної
конференції

ІНСТИТУТ
ВИЩОЇ ОСВІТИ
НАПН УКРАЇНИ

ОСОБИСТІТЬ, УНІВЕРСИТЕТ, СУСПІЛЬСТВО: ВИКЛИКИ ВЗАЄМОДІЇ ТА РОЗВИТКУ

Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції

30 листопада 2022 року (онлайн формат)

- 0 75 **Особистість, університет, суспільство: виклики взаємодії та розвитку** : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (30 листопада 2022 р.) / за заг. ред. С. Калашнікової, Н. Базелюк. — Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2023. — 82 с. DOI: <https://doi.org/10.31874/REDU.Conf.2022>
ISBN 978-617-7644-60-5

У виданні представлено тези доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції «Особистість, університет, суспільство: виклики взаємодії та розвитку», яка відбулася 30 листопада 2022 р. в онлайн форматі.

Мета Конференції — обговорення проблем та викликів, що є актуальними для університетів України в умовах нових реалій, спричинених військовою агресією та завданнями післявоєнного відновлення країни. Особливим акцентом Конференції є діяльність і розвиток переміщених університетів.

Конференція ініційована консорціумом партнерів Проєкту ЄС «Відродження переміщених університетів: посилення конкурентоспроможності, підтримка громад» / «Reinventing displaced universities: enhancing competitiveness, serving communities, REDU» у складі: Інститут вищої освіти НАПН України, Маріупольський державний університет, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, Британська Рада в Україні.

Для розробників освітньої політики, дослідників, управлінців, викладачів, докторатів, аспірантів та студентів.

Видання розповсюджується на умовах публічної ліцензії Creative Commons «Зазначення Авторства» 4.0 Міжнародна (CC BY 4.0). Із зазначенням авторства твір розповсюджується, редагується, вносяться в нього зміни, його береться за основу для інших творів, можливе використання з комерційною метою. Детальніше: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.uk>

Матеріали конференції підготовлено у рамках виконання Проєкту ЄС «Відродження переміщених університетів: посилення конкурентоспроможності, підтримка громад» / «Reinventing displaced universities: enhancing competitiveness, serving communities, REDU» (2020-2024) за фінансової підтримки Європейського Союзу. Їх зміст є виключною відповідальністю авторів і не обов'язково відображає позицію Європейського Союзу.

PERSONALITY, UNIVERSITY, SOCIETY: CHALLENGES OF ENGAGEMENT AND DEVELOPMENT

Book of Abstracts of the 1st International Conference

November 30, 2022 (online)

Personality, University, Society: Challenges of Engagement and Development : Book of Abstracts of the 1st International Conference (November 30, 2022) / S. Kalashnikova, N. Bazeliuk (Eds.). — Kyiv : Institute of Higher Education of NAES of Ukraine, 2023. — 82 p. DOI: <https://doi.org/10.31874/REDU.Conf.2022>

ISBN 978-617-7644-60-5

The publication presents the abstracts of the 1st International Conference “Personality, University, Society: Challenges of Engagement and Development” (November 30, 2022, online).

Purpose of the Conference is to discuss the problems and challenges that are relevant for Ukrainian universities in the new realities caused by military aggression and the tasks of post-war reconstruction of the country. A special emphasis of the Conference is the activity and development of displaced universities.

Conference was initiated by the consortium of partners of the [EU Project “Reinventing displaced universities: enhancing competitiveness, serving communities, REDU”](#) consisting of: Institute of Higher Education of NAES of Ukraine, Mariupol State University, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, British Council in Ukraine.

For educational policy makers, university leaders, researchers, academic staff, students.

This publication is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided you give appropriate credit to the original author(s) and the source, provide a link to the Creative Commons license, and indicate if changes were made.

Further details are available at <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

The book of abstracts was prepared under the [EU Project “Reinventing displaced universities: enhancing competitiveness, serving communities, REDU” \(2020-2024\)](#).

This publication was produced with the financial support of the European Union. Its contents are the sole responsibility of the authors and do not necessarily reflect the views of the European Union.

UDC 378.4/.6(477)(082)

ЗМІСТ

Програма I Міжнародної науково-практичної конференції «Особистість, університет, суспільство: виклики взаємодії та розвитку»	8
УНІВЕРСИТЕТ І СУСПІЛЬСТВО — ДОВІРА ТА ЗГУРТУВАННЯ	16
Валентина Антонюк Освіта під час війни в Україні як об'єкт дослідження та надання допомоги міжнародними організаціями	17
Інна Власова Фінансове забезпечення соціальної відповідальності університету: досвід University of Edinburgh	19
Наталія Крохмаль Соціальна відповідальність як основа взаємодії суспільства та університету	22
Марья Нестерова Роль університетів у подоланні викликів кризових станів суспільства	24
Олена Оржель Соціальна роль університетів в умовах знанневого суспільства під час війни та повоєнного відновлення	26
Ольга Петрое Відповідальність дослідницької діяльності як основа нової якості університетів — університетів із суспільством і для суспільства	29
Володимир Рябченко Університети і суспільство: моделі взаємодії у контексті соціальної відповідальності	32
Віктор Тимчук Реалізація Стратегії розвитку Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля за спеціальністю «201 Агрономія»	34
Леся Червона Соціальна відповідальність університету в контексті нових вимірів української реальності	37

УНІВЕРСИТЕТ І ГРОМАДА— ВЗАЄМОДІЯ ТА ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ

Анжеліка Балабаниць

Роль університетів у стратегії сталого розвитку регіонів

Ольга Демідко

Роль Маріупольського державного університету в розвитку громади після повномасштабного вторгнення РФ в Україну

Тетяна Марена

Сучасний університет як центр трансформації громади: досвід Маріупольського університету

Олена Овечкіна, Ольга Маслош

Роль університетів у відновленні економіки на регіональному рівні у післявоєнний період

Олександр Ольшанський

Взаємодія університетів і громад щодо післявоєнного відновлення

Valentyna Tokareva, Kateryna Horiunova

Sustainable Development Principles in the University and Community Interaction

Микола Трофименко

Від стабілізації до прориву: кейс Маріупольського університету

Наталія Швець

Роль університетів у регіональному розвитку на засадах смартспеціалізації

Наталія Шофолова

Фінансова стійкість та соціальна відповідальність університетів: від стратегії до ролі фінансових служб

УНІВЕРСИТЕТ І ОСОБИСТІТЬ — ЦІННОСТІ, СУБ'ЄКТНІСТЬ І КОЛЕГІАЛЬНІСТЬ

Mykola Haras, Tetiana Bilous

Development of Clinical Reasoning of Medical Students as an Example of International Academic Grant Cooperation in the Conditions of Martial Law in Ukraine

Юрій Мелков

Суб'єктність освітнього процесу та цінності вищої освіти

Наталія Никифоренко

Роль соціологічного супроводу в адаптації вступників з тимчасово окупованих територій до навчання у закладах вищої освіти України

Андрій Росинський

Діяльність університетського освітнього омбудсмена в контексті розвитку особистісної суб'єктності здобувачів вищої освіти

72

Юрій Скиба

Цифрові технології як інструмент кадрового менеджменту університету

74

Олена Ткаченко

Особливості трансформації навчання у вищій освіті у контексті сучасних викликів

76

Олена Хандій

Набуття стійкості та резильєнтності переміщених закладів вищої освіти під впливом війни

78

I Міжнародна науково-практична конференція «Особистість, університет, суспільство: виклики взаємодії та розвитку» (ФОТО)

80

I Міжнародна науково-практична конференція «ОСОБИСТІТЬ, УНІВЕРСИТЕТ, СУСПІЛЬСТВО: ВИКЛИКИ ВЗАЄМОДІЇ ТА РОЗВИТКУ» (30 листопада 2022 р., онлайн формат)

Програма Конференції:

Сесія 1. Трансформація вищої освіти в Україні: вплив війни та завдання післявоєнного відновлення (національний вимір)

- **Вступне слово.** *Світлана Калашнікова*, Керівник Проекту ЄС «Відродження переміщених університетів: посилення конкурентоспроможності, підтримка громад» / «Reinventing displaced universities: enhancing competitiveness, serving communities» (REDU); Радник при дирекції, Інститут вищої освіти НАПН України; Національний експерт з реформування вищої освіти Програми ЄС Еразмус+
- **Тимчасово переміщені університети в контексті війни, реформ, онлайн навчання та набору студентів у 2022 році.** *Олег Шаров*, Генеральний директор Директорату вищої освіти і освіти дорослих, Міністерство освіти і науки України; Національний експерт з реформування вищої освіти Програми ЄС Еразмус+
- **Суспільство та університети: співпраця з громадами та чому це важливо.** *Dr. Charles Knight*, Senior Consultant, Advance HE (Сполучене Королівство)
- **Університети як лідери трансформацій у повоєнній Україні.** *Олена Юзькова*, Генеральний директор компанії «Епоха інтернаціональної освіти»

Сесія 2. Трансформація університету: від «переміщення» до «розвитку» (інституційний вимір)

- **Від стабілізації до прориву: кейс Маріупольського університету.** *Микола Трофименко*, Ректор, Маріупольський державний університет
- **Розвиток переміщеного університету: проблеми та перспективи.** *Олексій Целіщев*, Проректор з наукової роботи, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

- **Антикризовий менеджмент для переміщених інституцій: роль університетів у розвитку громад.** *Gerrit Jan Schep*, Associate Expert for VNG International (Нідерланди)
- **Програма для дітей і молоді «Tackling the Blues» (Боротьба із меланхолією).** *Dr. Helen O’Keeffe* (Сполучене Королівство)

Сесія 3. Університет і суспільство — довіра та згуртування

- **Соціальна роль університетів в умовах знаннєвого суспільства під час війни та повоєнного відновлення.** *Олена Оржель*, Головний науковий співробітник Відділу взаємодії університетів та суспільства, Інститут вищої освіти НАПН України
- **Роль університетів у кризових станах суспільства: виклики та перспективи реалізації проєктів Erasmus+.** *Марья Нестерова*, Керівник Центру соціальних інновацій в освіті, Український державний університет імені Михайла Драгоманова
- **Університети і суспільство: моделі взаємодії у контексті соціальної відповідальності.** *Леся Червона*, Провідний науковий співробітник Відділу взаємодії університетів та суспільства, Інститут вищої освіти НАПН України / *Володимир Рябченко*, Завідувач Відділу взаємодії університетів та суспільства, Інститут вищої освіти НАПН України
- **Освіта під час війни в Україні як об’єкт дослідження та надання допомоги міжнародними організаціями.** *Валентина Антонюк*, Головний науковий співробітник Відділу економічних проблем соціальної політики, Інститут економіки промисловості НАН України

Сесія 4. Університет і громада — взаємодія та взаємозалежність

- **Сучасний університет як центр трансформації громади: досвід Маріупольського університету.** *Тетяна Марена*, Проректор з науково-педагогічної роботи, Маріупольський державний університет
- **Принципи сталого розвитку у взаємодії університету та громади.** *Валентина Токарева*, Професор Кафедри маркетингу та туризму, Маріупольський державний університет / *Катерина Горюнова*, Старший викладач Кафедри маркетингу та туризму, Маріупольський державний університет
- **Роль університетів у регіональному розвитку на засадах смартспеціалізації.** *Наталія Швець*, Доцент, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

- **Роль Маріупольського державного університету в розвитку громади після повномасштабного вторгнення РФ в Україну.** Ольга Демідко, Доцент Кафедри культурології, Маріупольський державний університет
- **Фінансова стійкість та соціальна відповідальність університетів: від стратегії до ролі фінансових служб.** Наталія Шофолова, Старший науковий співробітник Відділу взаємодії університетів та суспільства, Інститут вищої освіти НАПН України

Сесія 5. Університет і особистість — цінності, суб'єктність і колегіальність

- **Цінності переміщеного університету: особистість та джерела розвитку.** Руслан Галгаш, Проректор з науково-педагогічної роботи, економіки та розвитку, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
- **Студентське життя у переміщеному університеті.** Яна Чанкотадзе, Спеціаліст Відділу міжнародних проектів і програм, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, Голова ГО «Лабораторії розвитку Луганщини»
- **Університетська спільнота: реалізація антикризових заходів в умовах воєнного стану.** Яна Білоус, Доцент Кафедри публічного управління, менеджменту та маркетингу, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, Голова Благодійної організації «Благодійний фонд «Новий університет»»
- **Роль особистості у підвищенні антикризовості університету.** Сергій Митрохін, Декан Факультету інформаційних технологій та електроніки, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
- **Партнерство університету та громадськості задля просування спільних цінностей.** Сергій Кудрявцев, Декан факультету інженерії, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, Голова ГО «Фундація «Простір»»
- **Формування правової культури особистості та суспільства: взаємодія організацій громадянського суспільства з юридичними клініками (на прикладі спільної проектної діяльності).** Галина Татаренко, Завідувач Кафедри конституційного права, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, Голова ГО «Фундація «Жіноча ініціатива»», Керівник Юридичної клініки PRO BONO

Підсумкова сесія

Інформація про доповідачів (Сесій 1 і 2) та модераторів Конференції

Олег Шаров

- sharov@mon.gov.ua
- Генеральний директор Директорату вищої освіти і освіти дорослих, Міністерство освіти і науки України
- Кандидат фізико-математичних наук, доцент
- Національний експерт з реформування вищої освіти Програми ЄС Еразмус+
- Після закінчення з відзнакою в 1991 році механіко-математичного факультету Київського державного університету імені Тараса Шевченка (спеціальність «Математика») продовжив навчання в аспірантурі
- У різні періоди працював асистентом кафедри інноваційного менеджменту та підприємництва, заступником декана економічного факультету Київського університету імені Тараса Шевченка, стажистом-дослідником, інженером, інженером-програмістом, молодшим науковим співробітником, науковим співробітником Інституту кібернетики імені В.М. Глушкова НАН України
- З 1998 до 2015 рік працював на посадах завідувача кафедри, проректора з навчальної та навчально-методичної роботи, першого проректора ЗВО «Університет економіки та права «КРОК»» (м. Київ)
- З серпня 2015 року працює в Міністерстві освіти і науки України

Dr. Charles Knight

- charles.knight@advance-he.ac.uk
- Старший консультант, Advance HE
- Перед тим, як приєднатись до Advance HE, працював заступником декана з питань студентського досвіду у Salford Business School
- Протягом п'ять років працював Скарбником у британській добродійній організації ARVAC, що спонсорувала проведення досліджень і тренінгів зі співпраці організацій публічного сектору задля спільного блага та користі
- Під час перебування у Edge Hill University був директором Центру продуктивності та інновацій, що діяв за фінансової підтримки ERDF — Європейського фонду регіонального розвитку

Олена Юзькова

- e.yuzkova@gmail.com
- Генеральний директор компанії «Епоха інтернаціональної освіти»
- Доктор філософії (PhD) з публічного управління та адміністрування
- Сертифікований консультант з управління, бізнес-коуч, фасилітатор, медіатор, викладач MBA
- Віце-президент Всеукраїнської асоціації консультантів з управління
- Екс-віце-президент Міжнародної ради інститутів управлінського консультування (СМС-Global)
- Викладач курсів «Менеджмент», «Лідерство», «Організаційна поведінка», «Управлінські комунікації» для слухачів програми MBA у Міжнародному інституті менеджменту (МІМ-Київ)

Микола Трофименко

- m.trofymenko@mdu.in.ua
- Ректор Маріупольського державного університету
- Кандидат політичних наук
- Заслужений працівник освіти України
- Заступник голови та член Президії ГО «Спілка ректорів закладів вищої освіти України»
- Член Ради Фонду Президента України з підтримки освіти, науки та спорту
- Член Спеціальної робочої групи European University Association (EUA) з післявоєнного відновлення України
- Член Ради директорів Європейської організації публічного права (Грецька Республіка)
- Фахівець з питань міжнародних відносин, зовнішньої політики держав, публічної дипломатії, автор понад 150 наукових публікацій

Олексій Целіщев

- celischev@snu.edu.ua
- Проректор з наукової роботи Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
- Доктор технічних наук, професор
- Координатор наукових проєктів: «Отримання нітратної кислоти шляхом прямого окиснення атмосферного азоту за методом Захарова», «Утилізація промислових відходів вуглевидобувних підприємств», «Кавітаційна технологія отримання високооктанових компонентів моторних палив», «EVA — перший український електромобіль»

Gerrit Jan Schep

- gerritjan.schep@vngi.nl
- Асоційований експерт VNG International (Агентства міжнародного співробітництва асоціації муніципалітетів Королівства Нідерланди)
- Консультант і менеджер з питань децентралізації, реформи державного управління, розбудови потенціалу урядів та муніципалітетів, стратегічне планування, розроблення бізнес-кейсів, управління людськими ресурсами тощо (понад 30 років досвіду)
- Фахівець з антикризового менеджменту з досвідом роботи в різних країнах світу. Досвід управління, консультування, коучингу, навчання, ідентифікації програм, моніторингу та оцінювання, розроблення та реалізації проектів (понад 25 років досвіду)
- Член правління/директор Соціального банку Нідерландів (SBN) і член команди інтендантів у справі про доплату приватного боргу

Dr. Helen O'Keeffe

- Заступник декана факультету освіти в Edge Hill University
- Лідер Програми для дітей і молоді «Tackling the Blues» (Боротьба із меланхолією), яка здобула національне визнання та багато винагород
- Проводить дослідження у сфері інклюзії та соціальної справедливості
- Член Королівського мистецького товариства
- Забезпечує стратегічне лідерство у стосунках із зовнішніми партнерами, національними та міжнародними, а також відповідає за організацію «студентської подорожі» (student journey) — набуття студентами когнітивних, соціальних, емоційних знань та досвіду під час навчання в університеті
- Починала кар'єру як шкільний вчитель

Світлана Калашнікова

- s.kalashnikova@ihed.org.ua
- Радник при дирекції Інституту вищої освіти НАПН України
- Доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України
- Національний експерт з реформування вищої освіти Програми ЄС Еразмус+
- Національний координатор міжнародних проектів «Ukraine HE Leadership Development Programme» (Британська Рада в Україні, 2016-2019) та «Ukraine HE Teaching Excellence Programme» (Британська Рада в Україні, 2019-2022)
- Керівник проекту «Reinventing displaced universities: enhancing competitiveness, serving communities» (Програма «Підтримка ЄС переміщеним закладам вищої освіти на сході України», 2020-2024)
- Директор Інституту вищої освіти НАПН України (2014-2021), проректор з інноваційного розвитку Київського університету імені Бориса Грінченка (2007-2011), проректор з міжнародних зв'язків Національної академії державного управління при Президентові України (2004-2006)
- Співзасновник ГО «Інститут лідерства, інновацій та розвитку»

Олена Оржель

- o.orzhel@ihed.org.ua
- Головний науковий співробітник Відділу взаємодії університетів та суспільства, Інститут вищої освіти НАПН України
- Доктор наук з державного управління, кандидат філологічних наук, доцент
- Керівник наукового дослідження «Політика та механізми реалізації соціальної відповідальності університетів України»
- Координатор проекту «Reinventing displaced universities: enhancing competitiveness, serving communities» (Програма «Підтримка ЄС переміщеним закладам вищої освіти на сході України», 2020-2024)
- У різні періоди викладала на кафедрі європейської інтеграції Національної академії державного управління при Президентові України; працювала менеджером з питань моніторингу Національного Темпус та Національного Еразмус+ офісу в Україні; входила до складу команди проекту «Офіс освітніх реформ»

- Коло наукових інтересів: соціальна відповідальність вищої освіти; модернізація і переосмислення (перевинайдення) університетів; соціальне згуртування та інклюзія; європейська інтеграція та врядування

Андрій Стойка

- a.stoika@mdu.in.ua
- Професор Кафедри маркетингу та туризму Маріупольського державного університету
- Доктор наук з державного управління, професор
- Голова Галузевої експертної ради з публічного управління та адміністрування Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти
- Проректор з науково-педагогічної роботи та міжнародних зв'язків Донецького державного університету управління (2009-2014)
- Керівник проекту «Education Open Space for Students and Community» (Програма «Підтримка ЄС переміщеним закладам вищої освіти на сході Україні», 2020-2024)
- Співзасновник ГО «Інститут кризового менеджменту» та ГО «Асоціація випускників ДонДУУ»

Руслан Галгаш

- galgash@snu.edu.ua
- Проректор з науково-педагогічної роботи, економіки та розвитку Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
- Старший науковий співробітник Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова НАН України
- Доктор економічних наук, професор
- Директор Навчально-наукового інституту економіки та управління Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (2013-2020)
- Національний експерт з функціонального аналізу, оцінювання і перегляду системи управління та плану організаційного розвитку перспективних об'єднаних територіальних громад (ПРООН, 2020-2021)
- Співзасновник ГО «Фундація «Простір»» та ГО «Імпакт Центр Схід.ЮА»

РОЗДІЛ 1

УНІВЕРСИТЕТ І СУСПІЛЬСТВО — ДОВІРА ТА ЗГУРТУВАННЯ

Валентина Антонюк

- Інститут економіки промисловості НАН України
- Головний науковий співробітник Відділу економічних проблем соціальної політики
- Доктор економічних наук
- Професор
- antonukvp@gmail.com
- 0000-0003-2100-7343

Освіта під час війни в Україні як об'єкт дослідження та надання допомоги міжнародними організаціями

- збройні конфлікти
- вплив війни на освіту
- діяльність міжнародних організацій

Збройні конфлікти є достатньо поширеним явищем сучасного світу. Вони негативно позначаються на всіх сферах суспільного життя країн, які втягнуті у збройне протистояння.

Вплив війни на систему освіти породжує гуманітарні й соціальні проблеми, які перешкоджають людському розвитку та є предметом занепокоєння багатьох міжнародних організацій.

Діяльність UNESCO. Організація здійснює експертизу навчання в надзвичайних ситуаціях, у тому числі спричинених збройними конфліктами. Організація наголошує на тому, що доступ до можливостей навчання під час криз рятує та підтримує життя.

Організація також аналізує ситуацію з освітою в Україні. Враховуючи значні проблеми, які створила війна в освіті, UNESCO створила програми допомоги Україні у сфері освіти. Основною метою програм допомоги є забезпечення безперервності викладання та навчання. Серед основних заходів програм:

- надання комп'ютерного обладнання та обладнання для підтримки онлайн-викладання і навчання;
- розроблення та розширення цифрових освітніх платформ і контенту;
- розроблення системи електронного оцінювання результатів навчання;
- посилення соціально-психологічної підтримки та догляду для населення, постраждалого від кризи;

- підтримка студентів-біженців з України з метою надання можливостей навчання у вищій освіті як в країнах Європи, так і за межами Європи (UNESCO, [2022](#)).

Діяльність UNICEF. Фахівцями організації висвітлено та проаналізовано проблеми забезпечення права на освіту, до яких віднесено:

- підтримка сімей з дітьми в кризових ситуаціях;
- сприяння старту нового навчального року;
- забезпечення доступу до питної води;
- медична допомога, психіатрична та соціально-психологічна підтримка;
- створення можливостей для організації діяльності освітніх установ в умовах війни (UNICEF Україна, [2022](#)).

Діяльність GCPEA. Висвітленню питань освіти під час війни присвячена діяльність Глобальної коаліції із захисту освітніх установ від нападів (Global Coalition to Protect Education from Attack, GCPEA), яка сформована у 2010 р. для вирішення проблеми цілеспрямованих атак на освіту під час збройних конфліктів. GCPEA регулярно проводить дослідження, публікує звіти про ситуацію з освітою в різних країнах, де відбуваються такі конфлікти (Афганістан, Палестина, Ємен та ін.). Регулярно готуються аналітичні звіти «Освіта під ударом» / «Education Under Attack» (GCPEA, [2014](#), [2018](#), [2020](#), [2022](#)). Організація систематизувала різноманітні види атак на заклади освіти та їх особливо руйнівні наслідки для людського розвитку. У рамках GCPEA прийнята Декларація про безпеку шкіл / Safe Schools Declaration (GCPEA, [2015a](#), [2015b](#)), в якій зазначено:

- освіта є основоположним елементом розвитку та повної реалізації прав і свобод людини;
- освітня система може допомогти захистити дітей і молодь від смерті, травм та експлуатації, полегшити психологічний вплив збройного конфлікту та забезпечити доступ до інших життєво важливих послуг;
- чутлива до конфлікту освіта дозволяє уникнути конфронтації та сприяє зміцненню миру.

Список використаних джерел

- GCPEA. (2014). *Education Under Attack 2014*. <https://protectingeducation.org/gcpea-publications/education-under-attack-2014/>
- GCPEA. (2015a). *Safe Schools Declaration*. <https://protectingeducation.org/publication/safe-schools-declaration/>
- GCPEA. (2015b). *Декларація про безпеку шкіл*. https://protectingeducation.org/wp-content/uploads/documents/documents_safe_schools_declaration_ukrainian.pdf
- GCPEA. (2018). *Education Under Attack 2018*. <https://eua2018.protectingeducation.org/>
- GCPEA. (2020). *Education Under Attack 2020*. <https://eua2020.protectingeducation.org/>
- GCPEA. (2022). *Education Under Attack 2022*. <https://eua2022.protectingeducation.org/>
- UNESCO. (2022, June 8). *Ensuring teaching and learning continues in Ukraine*. <https://www.unesco.org/en/education/emergencies/ukraine>
- UNICEF Україна. (2022). *Огляд гуманітарної ситуації, 24 серпня — 6 вересня 2022*. <https://www.unicef.org/ukraine/documents/ukraine-humanitarian-situation-report-no-20-24-aug-6-sep-2022>

Інна Власова

- Інститут вищої освіти НАПН України
- Провідний науковий співробітник Відділу взаємодії університетів та суспільства
- Доктор педагогічних наук
- Доцент
- i.vlasova@ihed.org.ua
- 0000-0003-3532-3136

Фінансове забезпечення соціальної відповідальності університету: досвід University of Edinburgh

- соціальна та громадянська відповідальність
- співпраця з громадою
- стратегічні метрики
- стратегія університету
- фінансове регулювання
- фінансовий меморандум

Урядове фінансування закладів вищої освіти (далі — ЗВО) у Великій Британії здійснюється у вигляді грантів (субсидій) за формулою, що враховує певні показники для кожного ЗВО, включаючи показники кількості та категорій студентів, предметів, категорій витрат за різними видами діяльності закладів (Власова, [2020](#)). На національному рівні у фінансуванні вищої освіти Великої Британії було зміщено акцент з державних джерел у бік надходжень від оплати за навчання та використання кредитів з погашенням на основі майбутніх доходів (income-contingent loans) (Власова, [2020](#)).

Фінансування з метою залучення університетів до співпраці з промисловістю та громадою / спільнотою здійснюється через спеціальні фонди для фінансування діяльності щодо обміну знаннями, підтримки інноваційного розвитку та посилення співробітництва через залучення до досліджень та інновацій.

Обсяг асигнувань визначається на основі даних щодо комерціалізації нових знань, дослідницьких контрактів, обладнання, доходів від інтелектуальної власності, надання професійної підготовки, консультацій, послуг та ін. Джерелом даних є система комплексного моніторингу діяльності закладів вищої освіти на національному рівні.

На інституційному рівні заклади вищої освіти Великої Британії:

- є автономними;
- мають статус корпорацій;

- приймають рішення відповідно до власних пріоритетів, внутрішньої системи фінансового менеджменту, внутрішніх політик, положень та інструкцій (Власова, [2020](#)).

University of Edinburgh. Соціальна та громадянська відповідальність [University of Edinburgh](#) (далі — Університет) є одним з ключових напрямів діяльності, що інтегрований в інституційну Стратегію розвитку.

В *University of Edinburgh* діє «Sustainability (and Social Responsibility) Policy» (Політика сталого розвитку та соціальної відповідальності) (*University of Edinburgh*, [2020](#)). Цей документ «визначає зобов'язання університету щодо сталого розвитку та соціальної відповідальності, очікування персоналу і студентів університету, а також дії університетської спільноти, щоб бути більш сталими і соціально відповідальними» (*University of Edinburgh*, [2022a](#); Власова, [2022](#)).

Вимірювання реалізації соціальної та громадянської відповідальності Університетом здійснюється на основі стратегічних метрик з питань сталості, соціальної та громадянської відповідальності (*University of Edinburgh*, [2021](#); Власова, [2022](#)), переважна більшість з яких є нефінансовими.

До фінансових метрик віднесено (*University of Edinburgh*, [2021](#); Власова, [2022](#)):

- завдання «Інвестувати в соціальні підприємства, які забезпечують позитивні фінансові результати та позитивний вплив щодо подолання бідності, соціального житла, розвитку сільських районів та молоді»;
- показник «До 2030 року ми інвестуватимемо (принаймні) 50 тис. фунтів стерлінгів на рік для підтримки розвитку громадської діяльності за «Edinburgh Local Community Grants scheme» (схемою грантів місцевої громади Единбурга)».

Фінансове забезпечення соціальної відповідальності *University of Edinburgh* реалізується через спеціально створені фонди та схеми фінансування. Зокрема, Університет надає мікрогранти на фінансування проєктів, що мають позитивний соціальний вплив, а також гранти на фінансування студентських проєктів, спрямованих на вирішення питань стійкості та соціальної відповідальності.

З боку *University of Edinburgh* підтримка української академічної спільноти в умовах воєнних дій на території України здійснюється за напрямками (*University of Edinburgh*, [2022b](#)):

- підтримка благополуччя;
- психологічні консультації для персоналу та студентів;
- соціальна допомога;
- здоров'я та благополуччя персоналу і студентів;
- міграційна та візова підтримка для громадян України;
- фінансова підтримка проживання та навчання;
- партнерство і співпраця між закладами вищої освіти у сфері викладання, навчання та досліджень.

Список використаних джерел

- Власова, І.В. (2020). *Розширення фінансової автономії університетів: політичний та управлінський виміри* [Дис. д-ра пед. наук, Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України]. Інститут вищої освіти НАПН України. <https://bit.ly/40fy4Le>
- Власова, І.В. (2022). Соціальна відповідальність університетів: досвід Великої Британії. *Інноваційна педагогіка*, (50), 191-194. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/50.1.39>
- University of Edinburgh. (2020, October). *University of Edinburgh Sustainability (and Social Responsibility) Policy*. <https://bit.ly/3mTyA2Z>
- University of Edinburgh. (2021). *Metrics. Strategic metrics for sustainability, social and civic responsibility issues*. <https://www.ed.ac.uk/sustainability/governance-publications-reports/reports/2019-20/key-performance-indicators-framework>
- University of Edinburgh. (2022a). *Social Responsibility and Sustainability. Strategy and Performance*. <https://www.ed.ac.uk/sustainability/governance-publications-reports>
- University of Edinburgh. (2022b). *Ukraine*. <https://www.ed.ac.uk/university-of-sanctuary/ukraine/support-ukrainian>

Наталія Крохмаль

- Український державний університет імені Михайла Драгоманова
- Професор Кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції
- Кандидат філософських наук
- Доцент
- nkrohmal73@gmail.com
- 0000-0001-5585-6349

Соціальна відповідальність як основа взаємодії суспільства та університету

▪ соціальна відповідальність ▪ суспільство ▪ громада ▪ університет
▪ державно-приватне партнерство

Останні десятиліття стали для університетів викликами, що потребували швидких та ефективних рішень щодо їх діяльності та подальшого розвитку. Постійне реформування системи вищої освіти, перехід до автономії, активізація роботи з роботодавцями та іншими стейкхолдерами, пандемія COVID-19 та відкрита агресія росії проти України з лютого 2022 року спонукали університети до пошуків нових шляхів ефективного функціонування та подальшого розвитку. У таких умовах університети та суспільство посилили свою взаємодію, продовжили пошук шляхів порозуміння та співпраці.

Подальша співпраця суспільства та університетів має передбачати пошук спільного знаменника, який би влаштував усіх. Таким знаменником може стати соціальна відповідальність як усвідомлення відповідального ставлення суб'єкту (людини, групи, спільноти, організації, держави, суспільства) до себе та інших суб'єктів цього явища та процесу. Соціальна відповідальність як елемент системи соціального контролю забезпечує формування в індивідів усвідомленого ставлення до себе та інших, до навколишнього у тому числі і соціального оточення, до свого місця у структурі суспільства та виступає регулятором поведінки людини, групи, спільноти. Виконуючи регулятивну функцію вона впорядковує взаємини між окремими людьми, відносини між людиною та групою, спільнотою, відносини у державі, суспільстві.

Соціальна відповідальність може стати одним з елементів системи взаємодії суспільства та університету, забезпечити поширення довіри між ними та їх

згуртованості. Така взаємодія, що ґрунтується на соціальній відповідальності, може зокрема передбачати:

- Розвиток самоврядно-публічного типу місцевого самоуправління (громад). Громади посилюють соціальну відповідальність за своїх членів, територію, соціально-економічне становище, розвиток, створюють соціально-відповідальний простір своїх дій, включають в нього дії окремих людей, груп, спільнот, бізнесу, університетів, органів влади, освоюючи систему взаємної відповідальності за власний розвиток. У цих процесах має бути визначена участь університетів у діяльності громад, їх розвиток, співпраця з громадами напряму, оминаючи державний рівень. Університети повинні брати участь у діяльності громади, суспільства; дотримуватися соціальних норм у взаємовідносинах з іншими людьми, громадою, групами, спільнотами; підтримувати позиції місцевих органів влади в питаннях соціального розвитку; мотивувати себе до виконання громадських обов'язків та брати на себе ініціативу щодо їх реалізації; брати участь у місцевих проектах, розробленні та впровадженні соціальних та освітніх проектів, реалізації проектів для дітей та молоді тощо; включатися у програми спонсорства та благодійну діяльність, волонтерство тощо. При цьому влада пропонує у такому партнерстві різного роду заходи, пов'язані із спонуканням університетів до участі у розвитку громад і відповідно збільшення кількості учасників таких процесів. Для університетів їх витрати повертаються «прибутком» у вигляді зміцнення та покращення репутації, власного іміджу, отримання конкурентоздатних людських ресурсів, підтримки з боку громади у різних заходах, конкурсах, проектах тощо. Це фактично прибуток від соціальних інвестицій університету.
- Розвиток системи та механізмів державно-приватного партнерства для ухвалення рішень, участі бізнесу у соціальних програмах університетів, розвитку їх інфраструктури, розроблення планів їх соціально-економічного розвитку, лобюванні інтересів, консультуванні з приводу соціально-економічного розвитку університетів, входженням представників бізнесу радниками при наглядових радах тощо. Університети у цій взаємодії повинні гарантувати через соціальну відповідальність якісну підготовку конкурентоздатних фахівців, які володіють необхідними знаннями, уміннями та навичками у відповідній професії, відповідально ставляться до своїх обов'язків та вимог суспільства.

Використання соціальної відповідальності як основи реалізації співпраці, довіри та згуртованості суспільства та університетів забезпечить єдине для усіх учасників цього процесу підґрунтя, що має сформувати спільне усвідомлене ставлення до себе та інших, до навколишнього оточення, у тому числі і соціального, до партнерських відносини у різних сферах життя суспільства тощо.

Марья Нестерова

- Український державний університет імені Михайла Драгоманова
- Керівник Центру соціальних інновацій в освіті
- Доктор філософських наук
- Професор
- marja@nesterova.com.ua
- 0000-0001-6703-7797

Роль університетів у подоланні викликів кризових станів суспільства

- кризові стани суспільства
- соціальна відповідальність
- соціальна згуртованість
- третя місія університетів

Перед сучасною освітою навіть до війни та пандемії стояла певна низка невирішених проблем, адже досі відсутні стратегії розвитку українського суспільства, як у суспільному, так і у соціокультурному та освітньому дискурсі. Тому однією із найактуальніших завдань є не тільки переосмислення формулювання провідних трендів розвитку освіти, але й конкретні кроки щодо підвищення соціальної активності закладів освіти, у першу чергу університетів.

Передбачається позиціонування університету як «точки зростання», як «тригера», що запускає соціальні зміни у бажаному напрямі, є моделлю соціальної згуртованості (Nesterova et al., [2019](#)). Основою моделі соціальної активності є етичність, ціннісно-орієнтований розвиток особистості. У цій моделі освіта виступає як стрижень, що на засадах спільних цінностей об'єднує особистість і суспільство. Це означає, що університети мають впливати не лише на власні освітні спільноти, але й на спільноти відкритого суспільства, включаючи не тільки інші заклади освіти, а представників широких верств населення, зокрема, уразливих груп. Цей вплив призведе до подолання суспільних викликів через обізнаність, стійкість і згуртованість представників суспільства.

У новій моделі сталого розвитку потрібне підсилення зв'язку освіти та суспільства, соціальної відповідальності університетів (Dielini et al., [2021](#)). Але ця взаємодія потребує детального дослідження і перевірки ефективності та засад її механізмів. Зокрема, потрібно проводити аналіз не тільки прагматичної компоненти, взаємної вигоди від взаємодії, а і спільних цінностей та сенсів, бачення спільного

майбутнього, бажаного стану соціальної згуртованості. Це означає посилення третьої місії університетів, реалізацію концепції освіти як «служіння» суспільству.

Емпіричні дослідження соціальної згуртованості в університетських спільнотах показали, що однією із головних цінностей є довіра (Nesterova et al., 2020). Але є певні складнощі у пошуку чи вибудові цієї довіри, особливо коли є несправджені очікування від обох сторін. Але шлях подолає той, хто йде, отже, проблема вирішуватиметься в самому процесі взаємодії університету та суспільства. У цьому процесі саме університет має відігравати роль рушія соціальної згуртованості та безпеки громади, а довіра до університету стає чинником сталого розвитку освіти та суспільства на спільній ціннісній платформі. Окрім того, потрібно утримувати ще й освітній фокус цієї взаємодії — реалізації першої місії університету. Для цього потрібно інтегрувати високу якість університетських знань та вимог до гнучких і фактичних форматів навчання. Це також дозволить поєднати соціальну згуртованість і безпеку суспільства з швидкими рушіями інноваційної та інклюзивної соціальної стратегії для різних сценаріїв кризових станів суспільства.

Список використаних джерел

- Dielini, M., Nesterova, M., & Dobronravova, I. (2021). Social Responsibility and Social Cohesion as Drivers in the Sustainable Development of Universities. *Baltic Journal of Economic Studies*, 7(4), 63-71. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2021-7-4-63-71>
- Nesterova, M., Dielini, M., & Zamozhskiy, A. (2019). Social Cohesion in Education: Cognitive Research in the University Community. *International Journal of Cognitive Research in Science Engineering and Education*, 7(2), 19-27. <https://doi.org/10.5937/ijcrsee1902019n>
- Nesterova, M., Dielini, M., Shynkaruk, L., & Yatsenko, O. (2020). Trust as a Cognitive Base of Social Cohesion in the University Communities. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education*, 8(1), 15-23. <https://doi.org/10.5937/ijcrsee2001015n>

Олена Оржель

- Інститут вищої освіти НАПН України
- Головний науковий співробітник Відділу взаємодії університетів та суспільства
- Доктор наук з державного управління
- Доцент
- o.orzhel@ihed.org.ua
- 0000-0001-9912-0173

Соціальна роль університетів в умовах знаннєвого суспільства під час війни та повоєнного відновлення

▪ знаннєве суспільство ▪ компетентності 21 століття
▪ соціальна місія університетів

Сьогодні, коли Українська держава потребує величезних зусиль для відродження економіки, наведення ладу на звільнених від окупантів територіях, гуманітарної та соціальної допомоги для громадян, які постраждали від російської агресії, вітчизняні університети можуть і мають довести свою значущість, переосмислити свою місію і стати частиною екосистеми «Україна».

Переосмислення ролі університетів у першу чергу пов'язане із формуванням та утвердженням знаннєвого суспільства, включно із знаннєвою економікою та знаннєвою демократією, коли знання стають ключовим засобом / активом творення доданої вартості, ресурсом для проведення соціально-економічних перетворень, інструментом розв'язання конфліктів, покращення довкілля чи громадського здоров'я тощо.

Відповідно, університети перетворюються на «осередки знань», де знання генеруються та зберігаються, звідки вони поширюються разом із моделями та алгоритмами їх застосування. Університети стають агентами змін, здатними знаходити та пропонувати рішення для розв'язання технічних, технологічних, екологічних, економічних, політичних, культурних, соціокультурних та інших проблем та виступати драйверами / каталізаторами соціально-економічних перетворень.

Необхідність залучення університетів, а також наукових установ, до повоєнного відновлення країни у якості каталізаторів соціально-економічних перетворень є очевидною, враховуючи множинність завдань з відновлення, масштаби руйнувань, фізичні та психологічні травми, нанесені суспільству; та зважаючи на

наміри модернізації народного господарства у напрямі економіки знань та європеїзації у контексті європейської інтеграції, із врахуванням глобальних тенденцій та віддаючи належне світовому досвіду проведення успішних соціально-економічних трансформацій; а також беручи до уваги гарантії широкого доступу до знаннєвого ресурсу та інтелектуального капіталу, зокрема міжнародної експертизи завдяки залученню до відновлення міжнародної спільноти.

Важливо наголосити, що процеси європеїзації, відновлення та модернізації економіки супроводжуватимуться проведенням інтенсивних суспільних трансформацій:

- національною консолідацією, соціальним згуртуванням та інклюзією;
- подальшою демократизацією, пошуком, визначенням, поширенням та плеканням національних та європейських цінностей;
- соціальною та психологічною допомогою постраждалим від агресії військовим та цивільному населенню;
- громадянською освітою, розвитком людського капіталу та лідерства.

Запровадження та практикування нових економічних моделей (Industry 4.0, диджиталізація, доступ до глобальних комерційних, освітніх, публічних онлайн платформ, штучний інтелект, технології, що розмивають межі між фізичним, цифровим та біологічним світами) та опрацювання нових бізнес-моделей (фокус на клієнтах, перехід від продажів товарів до надання послуг, формування глобальних / транснаціональних ланцюжків з надання послуг, об'єднання глобальних і локальних компаній в єдині екосистеми, екологізація та «озеленення» бізнесу) покладає на університети відповідальність за підготовку фахівців, озброєних компетентностями 21 століття, де органічно поєднуються:

- цифрові та технологічні навички;
- м'які навички (навички спілкування та ведення переговорів, вміння адаптуватись до обставин, ухвалювати рішення, здібності до критичного мислення тощо);
- соціально-емоційні навички, або «навички людяності» (емпатія, вдячність, повага до розмаїття тощо);
- навички екологічної відповідальності (El Maadawi, [2019](#)).

Важливо наголосити, що нові економічні та бізнес моделі вимагають особливих соціальних і міжособистісних відносин:

- координації замість субординації всередині організації та відмови від вертикальних ієрархій на користь горизонтальних формальних і неформальних зв'язків;
- розподіленого лідерства;
- розвинених мережевих зв'язків та підтримання стосунків із стейкхолдерами.

Таким чином, планування і реалізація інфраструктурних проєктів, проведення робіт з відновлення промислових об'єктів і житлових кварталів, відбудова чи зведення соціокультурних чи рекреаційних об'єктів будуть одночасно передбачати:

- соціальні трансформації;
- зміну соціальних відносин у напрямі національної консолідації, гуманізації, дотримання прав людини і трудового законодавства, інклюзії та соціального згуртування;
- збереження довкілля (екологізації);
- навчання упродовж життя;
- розвиток публічно-приватного партнерства тощо.

Компетентності, необхідні для знаннєвого супроводу робіт з відновлення можуть забезпечити університети, у яких сукупно поєднуються знання усіх предметних областей, фахові компетентності, навички 21 століття (навички для життя).

Наразі філософи, футурологи, політологи, політики, інші експерти активно обговорюють участь і внесок України у формування нової парадигми суспільних і міжнародних відносин. Важливо, щоб університети своєчасно зайняли належне їм місце, виконуючи роль:

- агентів змін;
- фасилітаторів суспільного діалогу;
- співтворців нових технологій;
- засновників знаннєвих та освітніх хабів, здатних задовольнити попит на знання (у широкому значенні цього слова) для різних категорій підприємств, інституцій, соціальних груп та громадян.

Будучи «володарями знань», університети України мають перетворитись на «володарів змін» та очолити процес відновлення країни.

Список використаних джерел

El Maadawi, Z. (2019). Fit for future — Skills for Next Generation Learners in a Sustainable Digital World. In *Higher Education in the World 7. Humanities and Higher Education: Synergies between Science, Technology and Humanities* (pp. 316-324). Global University Network for Innovation. <https://www.guninetwork.org/report/higher-education-world-7>

Ольга Петрос

- Інститут вищої освіти НАПН України
- Завідувач Відділу дослідницької діяльності університетів
- Доктор наук з державного управління
- Професор
- o.petroye@ihed.org.ua
- 0000-0003-2941-1455

Відповідальність дослідницької діяльності як основа нової якості університетів — університетів із суспільством і для суспільства

▪ відповідальність ▪ дослідницька діяльність ▪ якість університетів
▪ університети з суспільством ▪ університети для суспільства

Одним серед пріоритетних напрямів забезпечення нової якості українських університетів, їх інтеграції до Європейського дослідницького простору (ERA) та Європейського простору вищої освіти (EHEA) є підвищення відповідальності дослідницької діяльності.

Наукова дискусія щодо відповідальності дослідницької діяльності, триваюча у європейському просторі упродовж останніх десятиріч, підтримана в політиках Європейської Комісії, була спрямована на узгодження досліджень та інновацій із соціальними цінностями та сприяла оформленню популярної нині концепції Responsible Research and Innovation (RRI). Згідно з «Rome Declaration on Responsible Research and Innovation in Europe» (2014), RRI є постійним процесом узгодження досліджень та інновацій із цінностями, потребами та очікуваннями суспільства.

Маючи на меті подолати розрив між науковою спільнотою та суспільством загалом, Європейською Комісією у 2001 році започатковано план дій «Science and Society» (FP6-SaS), задля того, щоб визначити спільну стратегію для налагодження кращого зв'язку між наукою та європейськими громадянами. Відповідно до Плану дій у 2007 році цей напрям був скерований на «Science in Society» (FP7-SiS), а його головною метою було визначено — сприяти залученню громадськості та постійному двосторонньому діалогу між наукою та громадянським суспільством. Продовженням розпочатих ініціатив стали програмні завдання в рамках частини V «Наука разом із суспільством і для суспільства» програми Horizon 2020 (European Commission, 2014).

Відповідальні дослідження з акцентом на питаннях гендерної рівності та інклюзивності, актуалізації ролі соціальної та гуманітарної наук, етичності і доброчесності досліджень, відкритих наукових практиках, наукової освіти, поширення та використання (D&E) наукових знань, є завданням стратегічного плану Horizon Europe для реформування та вдосконалення європейської системи R&I на 2021-2024 роки (European Commission, [2021](#), p. 25-27).

Отже, сьогодні відповідальність є ключовою вимогою та одним серед основних принципів дослідницької діяльності європейських наукових інституцій та університетів. Спільними ключовими цілями європейських університетів, визначеними «European strategy empowering higher education in situations for the future of Europe» (Council of the European Union, [2022](#)) на період до 2024 року є зміцнення європейського виміру у вищій освіті та дослідженнях, підтримка університетів як маяків європейського способу життя, розширення можливостей університетів як акторів змін у подвійному переході до зелених та цифрових технологій, зміцнення університетів як рушійної глобальної сили та лідируючої ролі ЄС.

Згідно з положеннями розділу «Principles, Values and Responsibilities» хартії «Magna Charta Universitatum 2020» ([2020](#)), університети несуть відповідальність за співпрацю та реагування на виклики світу, прагнення сприяти стійкості, принести користь людству та громадам, яким вони служать.

Як визначено у «European strategy for universities» (European Commission, [2022a](#), [2022b](#)), перебуваючи на перехресті освіти, досліджень, інновацій, університети займають унікальне місце у справі служіння суспільству та економіці; вони відіграють вирішальну роль у розбудові ERA та ENEA.

Таким чином, узагальнюючи європейські політичні та практичні результати, очевидними та невідкладними постають завдання імплементації стандартів відповідальності у дослідницьку діяльність українських університетів. Посилення відповідальності є основою для підвищення конкурентоспроможності університетів України в умовах глобальних економічних, соціальних, політичних, технологічних, цифрових трансформацій. Ще більшого значення ці завдання набувають в умовах зростаючих викликів, спричинених, з одного боку, наслідками триваючої військової агресії РФ проти України, а з іншого — зобов'язаннями української академічної спільноти імплементувати європейські стандарти в дослідницьку діяльність у контексті набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС.

У цілому ж, впровадження стандартів RRI у дослідницьку діяльність покликане забезпечити не лише нову якість вітчизняних університетів, їх інтеграцію до ERA та ENEA, але і здійснювати вплив на формування нової якості життя в українському суспільстві.

Список використаних джерел

- Council of the European Union. (2022). *Council conclusions on a European strategy empowering higher education institutions for the future of Europe* (2022/C 167/03). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:JOC_2022_167_R_0003
- European Commission, Directorate-General for Research and Innovation. (2014). *Responsible research and innovation: Europe's ability to respond to societal challenges*. Publications Office of the European Union. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2be36f74-b490-409e-bb60-12fd438100fe>
- European Commission, Directorate-General for Research and Innovation. (2021). *Horizon Europe: strategic plan 2021-2024*. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2777/083753>
- European Commission. (2022a, January 18). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on a European strategy for universities*. <https://education.ec.europa.eu/sites/default/files/2022-01/communication-european-strategy-for-universities.pdf>
- European Commission. (2022b). *Communication from the Commission on a European strategy for universities*. Publications Office of the European Union. <https://education.ec.europa.eu/sites/default/files/2022-01/communication-european-strategy-for-universities-graphic-version.pdf>
- Magna Charta Universitatum 2020*. (2020). Approved by the Governing Council 12 March 2020. <https://www.magna-charta.org/magna-charta-universitatum/mcu2020>
- Rome Declaration on Responsible Research and Innovation in Europe*. (2014, November 21). Italian Presidency of the Council of the European Union. https://www.sis-rri-conference.eu/wp-content/uploads/2014/12/RomeDeclaration_Final.pdf

Володимир Рябченко

- Інститут вищої освіти НАПН України
- Завідувач Відділу взаємодії університетів та суспільства
- Доктор філософських наук
- Старший науковий співробітник
- v.riabchenko@ihed.org.ua
- 0000-0001-6404-1045

Університети і суспільство: моделі взаємодії у контексті соціальної відповідальності

▪ університет ▪ суспільство ▪ соціальна відповідальність ▪ моделі взаємодії

Соціальна відповідальність університетів та її реалізація розгортається у тісній взаємодії із суспільством, в якому вони функціонують, а тому визначально залежить від нього. Така взаємодія передбачає взаємну відповідальність — університетів перед суспільством, а суспільства перед університетами. В оптимумі ця взаємна відповідальність має бути збалансованою. Але визначальна роль у забезпеченні такого оптимуму належить суспільству.

Університети різняться своїм потенціалом щодо забезпечення соціальної відповідальності. В залежності від вимог суспільства і можливостей університетів можуть виникати різні моделі їхньої взаємодії, зокрема (Рябченко, [2021](#), [2022](#)):

- 1) Модель взаємодії, коли суспільство має високий запит на соціальну відповідальність у вимірах сталого розвитку, а університет здатний задовольнити його.
- 2) Модель взаємодії, коли суспільство вимагає соціальну відповідальність у вимірах сталого розвитку, а університет частково чи зовсім нездатний задовольнити такий запит.
- 3) Модель взаємодії, коли університет здійснює соціально відповідальну діяльність у вимірах сталого розвитку, а суспільство демонструє незацікавленість у цьому.
- 4) Модель взаємодії, коли суспільство толерує соціальну безвідповідальність, а університет її демонструє у своїй діяльності.

Перша і друга моделі взаємодії характерні для суспільств, у яких наявне цивілізоване конкурентне середовище завдяки демократично-правовим державам. У таких суспільствах бути соціально відповідальним вигідно.

Перша модель є найкращою, і характерна для суспільств з розвиненою демократією, з одного боку, і потужними університетами-лідерами, з високою репутацією за результатами своєї освітньої і наукової діяльності та впливу на розвиток місцевої громади і країни в цілому, з іншого. У таких суспільствах соціальна відповідальність капіталізується, що забезпечує конкурентні переваги та підвищує рейтинг університетам, які здатні адекватно відповідати на такий суспільний запит. Університети-лідери у країнах з цивілізованим конкурентним середовищем здійснюють проактивну діяльність у розвитку місцевих громад і свого суспільства, наперед визначаючи можливі їх запити.

Друга модель унаочнює механізм здорової суспільної селекції закладів вищої освіти, який зумовлюється цивілізованим конкурентним середовищем. Ця модель вимагає від університетів реактивної позиції. Повна ж нездатність до соціально відповідальної діяльності в широкому форматі позбавляє перспективи їх розвитку та існування.

Третя й четверта моделі взаємодії притаманні суспільствам, в яких відсутнє цивілізоване конкурентне середовище за браком у них верховенства права й демократії. Це характерно для країн з гібридними, авторитарними й тоталітарними режимами влади.

Список використаних джерел

- Рябченко, В. (2021). Взаємодія та розвиток університету і суспільства крізь призму соціальної відповідальності. У С. Калашнікова, О. Оржель (заг. ред.), *Теоретичні основи реалізації соціальної відповідальності університетів* : аналітичні матеріали (с. 34-85). Київ: Інститут вищої освіти НАПН України. <https://doi.org/10.31874/978-617-7644-52-0-2021>
- Рябченко, В. (2022). Соціально відповідальна взаємодія університетів та суспільства у вимірах сталого розвитку: теоретико-методологічні засади. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*, (1), 38-48. <https://doi.org/10.28925/1609-8595.2022.1.4>

Віктор Тимчук

- Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
- Доцент Кафедри агрономії та лісівництва
- Кандидат сільськогосподарських наук
- Старший науковий співробітник
- syrgis@gmail.com
- 0000-0002-3742-2229

Реалізація Стратегії розвитку Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля за спеціальністю «201 Агрономія»

▪ агрономія ▪ трансформація ▪ стратегія розвитку ▪ наскрізна координація
▪ алгоритми ▪ вектори ▪ маркери ▪ дорожня карта

За результатами аналізу формування, побудови, наповнення, акредитації та забезпечення навчального процесу за спеціальністю «201 Агрономія», виділяються перспективні вектори і маркери щодо системної трансформації переміщених університетів при кооперації з регіональними агрокомплексами і подолання наслідків агресії РФ проти України (Федотов, [2021](#); Bashynska, [2019](#)).

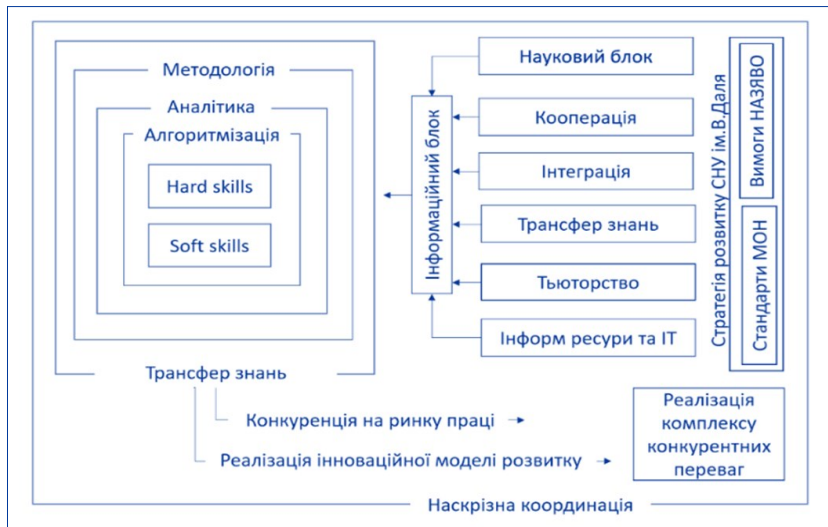
У цьому плані при реалізації стратегій розвитку Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (СНУ, [2019](#), [2022](#)) за спеціальністю «201 Агрономія» виділено робочу схему, представлену на рисунку.

На основі SWOT аналізу та SMART підходів до визначення завдань серед основних проблем першочергово слід виділити:

1. Забезпечення наскрізної координації блоків з виходом на елементи трансферу.
2. Перехід на продукування нових знань.
3. Формування активних особистостей за рахунок елементів тьюторства.
4. Використання потенціалу інтернаціоналізації (i18n) та локалізації (L10n) з переходом на циклічні алгоритми.
5. Введення проєктування на всіх етапах навчання.

Основні задіяні алгоритми:

- I4;
- «Об'єкт-зона механізми»;

- SMART підходи формування цілей;
- Модульний підхід формування цілісних технологій (Timchuk, [2014](#); Tymchuk et al., [2021](#)).

Основні вектори:

1. Наскрізна координація.
2. Зональна спеціалізація.
3. Стандартизовані сировинні ресурси.
4. Трансфер цілісних технологій.
5. Регіональна інноваційна система.
6. Методологія.
7. Супроводження.

Маркери дорожньої карти (А6):

1. Аналітичність.
2. Актуальність.
3. Адекватність.
4. Адаптованість.
5. Акцентованість.
6. Активність.

Саме за такого підходу можуть бути забезпечені відповідні:

- конкуренція на ринку праці;
- акцентована робота зі стейкхолдерами;
- формування регіональної інноваційної системи та логічна інтеграція в міжнародне наукове і освітнє середовище.

Реалізація таких напрямів вже дає перші результати. У найближчій перспективі виявляється обґрунтована необхідність у рамках програми «Агрокебети» забезпечити системну координацію науково-аналітичного блоку (у стадії розбудови та становлення) та блоку практики (потребує поглибленого системного підходу) в системі координації Університету з Українським клубом аграрного бізнесу, УКАБ (Тимчук та ін., [2022](#)).

Показово, що 81,6% звітів студентів містили SWOT аналіз з виділенням ключових моментів роботи аграрного сектору на прикладі підприємств, в яких відбувалася практика. А 30,5% звітів містили аналіз і пропозиції поліпшення ситуації у післявоєнний період. При цьому рівні оцінки різнилися по областях, що викликає інтерес до подальшого аналізу і продовження цієї роботи.

Список використаних джерел

- СНУ ім. В. Даля. (2019). *Стратегія розвитку СНУ ім. В. Даля до 2030 року*. <https://snu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/03/Strategiya-rozvytku-SNU-im-V-Dalya-na-2019-2030-roky-1.pdf>
- СНУ ім. В. Даля. (2022). *Стратегія розвитку СНУ ім. В. Даля в умовах евакуації — 2.0 (2022-2023)*. <https://snu.edu.ua/index.php/university/strategiya-rozvytku-snu-im-v-dalya/>
- Тимчук, В.М., Скнипа, Н.Л., Халін, С.Ф., Циркун, А.В., Кравченко, А.Г., Гнидюк, Н.О., Бубнікович, А.В., & Осипова, Л.С. (укл.). (2022). *Оцінка потенціалу виробничої практики за спеціальністю 201 «Агрономія» в рамках програми «Агрокебети»* : методичні рекомендації для практичних занять і самостійної роботи здобувачів освітнього ступеня бакалавр і магістр спеціальності 201 «Агрономія». Дніпро. <https://cutt.ly/g4aWLLb>
- Федотов, А. (2021, 17 лютого). *Підконтрольні території Донецької та Луганської областей мають стати пілотом для трансформації всієї економіки України*. Подкасти про економіку. Центр економічної стратегії. <https://ces.org.ua/podcast-government-controlled-territories-of-the-donetsk-and-luhansk-regions/>
- Bashynska, I. (2019). Smartization as an alternative to innovative activity. In M. Bezpartochnyi (Ed.), *Management mechanisms and development strategies of economic entities in conditions of institutional transformations of the global environment: Vol. 2* (pp. 73-81). ISMA University. Riga: "Landmark" SIA. <http://dSPACE.opu.ua/jspui/handle/123456789/8351>
- Timchuk, V.M. (2014). Methodological approaches to simulating and forming technological innovations in plant production. *Вісник Центру наукового забезпечення АПВ Харківської області*, (16), 320-328. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vcnzapy_2014_16_41
- Tymchuk, V., Matviets, V., & Biliavska, L. (2021). Methodology of evaluation the owner of the object of intellectual property rights in the market of selection-seed innovations. In M. Gawron-Łapuszek, Y. Suchukova (Eds.), *Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts Katowice School of Technology: Monograph 43. Innovative Approaches to Ensuring the Quality of Education, Scientific Research and Technological Processes* (pp. 1031-1035). Katowice: Publishing House of University of Technology. <http://www.wydawnictwo.wst.pl/uploads/files/3ae54f97de8a1480cfb229660e616f25.pdf>

Леся Червона

- Інститут вищої освіти НАПН України
- Провідний науковий співробітник Відділу взаємодії університетів та суспільства
- Кандидат філософських наук
- Старший науковий співробітник
- l.chervona@ihed.org.ua
- 0000-0002-3036-3668

Соціальна відповідальність університету в контексті нових вимірів української реальності

▪ соціальна відповідальність університету ▪ цінності ▪ відповідальність

Повномасштабне вторгнення росії на територію України 24 лютого 2022 р. стало як для України, так і для світової спільноти каталізатором, який пришвидшив переосмислення базових цінностей сучасного суспільства, співвідношення прав, свобод і відповідальності індивіда, групи, спільноти, держави, суспільства загалом по відношенню до себе та інших, створив умови для подальшої трансформації сучасного світу. Для простих громадян війна спричинила перегляд власних потреб, інтересів, меж і міри втручання у власне приватне життя інших людей, груп, спільнот, держави чи суспільства загалом, обмеження прав і свобод та розширення обов'язків щодо себе та інших. У цьому зв'язку активнішими стали суспільні зміни, що визначають подальший вектор розвитку світу, зокрема актуалізувалося значення відповідальності, а саме соціальної, що характеризує як індивіда, так і групу, спільноту, державу чи суспільство загалом. Актуалізація соціально відповідального ставлення до себе та інших у боротьбі з військовою агресією рф поширюється на всі сфери життя українського суспільства і не лише українського.

На цьому тлі, під іншим кутом зору можна поглянути і на соціальну відповідальність університетів. Цілі сталого розвитку є спільним знаменником для розвитку соціальної відповідальності університетів як явища в різних країнах світу, водночас кожна країна має власний соціокультурний контекст і особливості історичного розвитку. У цьому відношенні різниця в рівні розвитку країн суттєво впливає на відмінності в соціальних проблемах і концепціях, які панують у тому чи іншому суспільстві. Тому і способи розвитку практик соціальної відповідальності в університетах будуть різнитися. І якщо деякі європейські університети демонструють цілеспрямовану діяльність щодо розвитку соціальної

відповідальності університетів, то в цілому, слід констатувати, що концепція соціальної відповідальності у багатьох інших країнах (у тому числі і в Україні) наразі перебуває у стадії становлення і осмислення.

Також, слід зазначити, що і соціальна діяльність університетів у розвинутих країнах має наслідки, які не можна розглядати у країнах третього світу, особливо ті, які зумовлені впливом суспільства. Це призводить до того, що єдине визначення соціальної відповідальності університету не може впоратися із соціальними розбіжностями, які існують у різних країнах. Відповідно кожна країна (і навіть кожний університет), мають створити власну модель соціальної відповідальності університетів, адаптовану до обставин і особливостей їхньої спільноти.

В Україні війна миттєво перенесла всіх нас у новий вимір соціальної реальності та відповідно соціальної відповідальності. Війна — це важке випробування людської волі і людських цінностей. З початком війни філософія соціальної відповідальності університетів в Україні змінилася і поставила перед собою нові цілі: допомогти країні вистояти, вижити, врятувати та зберегти життя. Але навіть під час війни поряд з цими пріоритетними цілями важливою залишається і підтримка української освіти, українських університетів, що є ключовою соціальною інвестицією в українське майбутнє.

РОЗДІЛ 2

УНІВЕРСИТЕТ І ГРОМАДА— ВЗАЄМОДІЯ ТА ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ

Анжеліка Балабаниць

- Маріупольський державний університет
- В.о. завідувача Кафедри маркетингу та туризму
- Доктор економічних наук
- Професор
- a.balabanits@mdu.in.ua
- 0000-0001-8009-119X

Роль університетів у стратегії сталого розвитку регіонів

▪ сталий розвиток ▪ третя місія університетів ▪ соціальна відповідальність

Університети зазвичай вважаються центрами вищої освіти та наукових досліджень, проте сьогодні вони надзвичайно розширили свої традиційні функції, взявши на себе нову, актуальну роль у суспільстві, а саме соціальну роль. Цю нову роль прийнято пов'язувати з тим, що в академічному середовищі називають «третьою місією» університету, тобто «сукупністю видів діяльності, за допомогою яких університети вступають у безпосередню взаємодію з суспільством» (Martino, 2018, р. 5) поряд із традиційними місіями (освітньою та дослідницькою).

На порядку денному ООН у сфері сталого розвитку на період до 2030 року відзначається вагома роль університетів у реалізації Цілей сталого розвитку (Генеральна Асамблея ООН, 2015). Університети мають взаємну вигоду з регіонами у спільному проведенні політики сталого розвитку, оскільки вони можуть ефективніше:

- просувати нову національну політику сталого розвитку;
- ініціювати та здійснювати проекти, орієнтовані на ефективну економіку для сталого зростання;
- розбудовувати співпрацю між університетами та містами, поширюючи соціальні інновації і забезпечуючи культурні стимули;
- обмінюватися провідним досвідом тощо.

J. Goddard та ін. (1994), спираючись на досвід британських університетів, зазначають, що найчастіше взаємодія університету з місцевою спільнотою з погляду самих університетів сприймається як:

- відношення між університетом та його фізичним оточенням, яке складається під впливом історичного та інституційного контекстів;
- територіальна спільність, на якій університети реалізують різноманітні послуги місцевого значення;
- у контексті сприйняття керівництвом університету та місцевими органами влади як частина інституційних планів та набір відповідних заходів.

На практиці під визначенням «третьої місії» університету слід розуміти діяльність, що спрямована на пряме застосування, удосконалення та використання знань для сприяння соціальному, культурному, економічному та екологічному розвитку суспільства.

Виділяють кілька типових видів діяльності, які відносять до «третьої місії» університетів:

- надання доступу населенню до своїх ресурсів (музеї, бібліотеки, спортивні заходи);
- організація «соціальних служб» для населення;
- організація соціальних і культурних заходів;
- організація навчальних заходів для соціально вразливих груп населення;
- участь у розробленні та реалізації проектів екологічного розвитку міст тощо.

Слід зазначити, що сьогодні соціальні практики університетів постійно розвиваються.

На жаль, маємо констатувати, що взаємодія вітчизняних університетів з місцевою або регіональною спільнотою в контексті реалізації своєї соціальної функції не надто широко представлена у відкритих джерелах інформації. Проте відзначимо, що, безумовно, основним напрямом роботи вітчизняних ЗВО є не тільки сприяння соціально-економічному розвитку регіонів через підготовку кадрів а й багатогранна соціально відповідальна діяльність, яка посилилася останнім часом.

Сьогодні у контексті своєї «третьої місії» вітчизняні заклади вищої освіти виконують титанічний пласт роботи для того, щоб наблизити нашу перемогу. У багатьох університетах відкриваються волонтерські центри та штаби гуманітарної допомоги, реалізовується чимало благодійних ініціатив.

Університети відіграють ключову роль у підтримці територій (регіонів) та місцевих громад на шляху до забезпечення стійкості. Університети є фундаментальним ресурсом території, на якій вони розташовані, як з точки зору залучення капіталу (кваліфікований людський капітал, фінансовий капітал, матеріальний капітал тощо), так і з точки зору здатності до технологічних інновацій та створення нових робочих місць. Саме університети виступають рушійною силою змін і розвитку в регіоні, формуючи вузол мережі суб'єктів, які у різних формах виробляють та обмінюються знаннями та інноваціями, а також створюючи простір для взаємодії між локальним / регіональним та глобальним / міжнародним вимірами.

Список використаних джерел

- Генеральна Асамблея ООН. (2015, 25 вересня). *Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року (70/1)*. <https://bit.ly/3FuFVwr>
- Goddard, J.B., Charles, D., Pike, A., Potts, G., & Bradley, D. (1994). *Universities and communities*. London: CVCP.
- Martino, V. (2018). Terza Missione e cultura delle università. Note per una sociologia del patrimonio accademico. *Rivista Trimestrale di Scienza dell'Amministrazione*, (1). http://rtsa.eu/RTSA_1_2018_Martino.pdf

Ольга Демідко

- Маріупольський державний університет
- Доцент Кафедри культурології
- Кандидат історичних наук
- o.demidko@mdu.in.ua
- 0000-0003-2605-5934

Роль Маріупольського державного університету в розвитку громади після повномасштабного вторгнення рф в Україну

▪ Маріуполь ▪ Гуманітарний штаб ▪ університет ▪ громада ▪ війна

Попри всі виклики заклади вищої освіти Маріуполя змогли продовжити свою роботу, перемістившись в інші міста України. Зокрема, [Маріупольський державний університет](#) (далі — МДУ, Університет) розташувався на базі Київського національного університету будівництва й архітектури. За словами ректора Університету Миколи Трофименка, близько 90% викладачів МДУ виїхали на безпечну територію. Вісім співробітників Університету, на жаль, загинули через обстріли (Прокопчук, [2022](#)).

Наразі освітній процес триває, студенти отримують стипендії, а викладачі — заробітні плати. Водночас Університет бере активну участь у міжнародних програмах і проєктах.

Після повномасштабного вторгнення рф в Україну Університет змінив власну стратегію та місію (МДУ, [2021](#)), адже процеси трансформації ЗВО торкнулися всіх напрямів роботи. Одним з найбільших здобутків Університету стало відкриття Гуманітарного штабу МДУ (МДУ, [2022](#)), який дозволив об'єднати громаду Маріуполя навколо Маріупольського Університету: «Ми говоримо, що серце Маріуполя у Києві б'ється на базі Маріупольського державного університету і в Маріупольському університеті. Тому абсолютно логічним є створення такої структури, яка надає допомогу нашим співгромадянам у столиці. В штабі працюють волонтери, які приймають всю допомогу від охочих допомогти, і надають її всім маріупольцям, які того потребують» (ректор МДУ М. Трофименко) (Демідко, [2022](#)).

Загалом Гуманітарний штаб МДУ працює вже п'ять місяців і за цей час встиг допомогти багатьом маріупольцям: «Майже одразу, коли Університет розпочав

роботу, ми зрозуміли, що до Києва приїжджають наші студенти, співробітники, які потребують нашої підтримки, нашої допомоги і почали шукати цю допомогу. Спочатку ми шукали допомогу тільки для наших співробітників та студентів, але згодом до нас почали звертатися й інші мариупольці. Саме тому ми відкрили такий Гуманітарний штаб, де кожен мариуполець зможе таку підтримку отримати» (доцент МДУ А. Трофіменко) (Демідко, [2022](#)).

Наразі у штабі на волонтерських засадах працюють як працівники МДУ (викладачі, студенти), так і всі небайдужі люди, які мають можливість у вільний від роботи час допомагати постраждалим мариупольцям. У штабі мариупольці можуть отримати: одяг (як літній, так і зимовий); продуктові набори; дитяче харчування; препарати побутової хімії; засоби особистої гігієни; іграшки для дітей; посуд; ковдри, пледи, подушки, постіль, рушники. Також надається допомога / інформація щодо працевлаштування / вакансії у м. Києві.

Мариупольці, які втратили домівки дуже вдячні за надану допомогу і підтримку Гуманітарному штабу МДУ: «Ми дуже вдячні за розуміння, за допомогу, за турботу, яку ми отримуємо від працівників штабу. Питають, що необхідно, все це фіксують та передзвонюють, якщо потрібно. Тут дуже привітні та добрі люди», — зазначають мариупольці, які відвідали Гуманітарний штаб МДУ (Демідко, [2022](#)).

Гуманітарному штабу МДУ допомагають як благодійні організації та фонди, так і відомі мариупольці.

За час повномасштабної війни Мариупольському державному університету вдалося не тільки відновити свою діяльність у м. Києві, але й відкрити власний Гуманітарний штаб, який надає постійну допомогу тисячам постраждалих мариупольців. Саме тому МДУ наразі вважається справжнім центром відновлення і об'єднання громади Мариуполя в столиці.

Список використаних джерел

- Демідко, О. (2022, 2 серпня). *Серце Мариуполя — Мариупольський університет — активно допомагає постраждалим мариупольцям*. Донбас24. <https://donbas24.news/news/serce-mariupolya-mariupolskii-universitet-aktivno-dopomagaje-postrazdalim-mariupolcyam>
- Мариупольський державний університет. (2021). *Стратегічний план розвитку Мариупольського державного університету на 2021-2025 роки*. https://mdu.in.ua/index/msu_2012/0-77
- Мариупольський державний університет. (2022, 27 червня). *МДУ відкриває гуманітарний штаб для мариупольців*. https://mdu.in.ua/news/mdu_vidkrivae_gumanitarnij_shtab_dlja_mariupolciv/2022-06-27-4133
- Прокопчук, Е. (2022, 10 травня). *Як під час війни працює Мариупольський державний університет*. Донбас24. <https://donbas24.news/news/yak-pid-cas-viini-pracyuje-mariupolskii-derzavnii-universitet>

Тетяна Марена

- Маріупольський державний університет
- Проректор з науково-педагогічної роботи
- Кандидат економічних наук
- Доцент
- t.marena@mdu.in.ua
- 0000-0002-7970-4005

Сучасний університет як центр трансформації громади: досвід Маріупольського університету

▪ територіальна громада ▪ заклади вищої освіти ▪ Маріупольський державний університет ▪ реінтеграція ▪ стратегування

Впливовими стейкхолдерами і важливими партнерами вітчизняних ЗВО сьогодні стають територіальні громади. Взаємодія закладу вищої освіти з громадами є поширеною практикою в західних країнах, при цьому існують певні регіональні особливості такої співпраці. Британські університети залучені до здійснення досліджень з покращення умов життєдіяльності громад, підвищення рівня добробуту та сприяння їх сталому розвитку. Важливим напрямом взаємодії європейських університетів з громадами є співробітництво у сфері культури (реалізація спільних культурних проєктів) та освіти (підготовка кадрів, підвищення кваліфікації представників громади як основних замовників освітніх послуг; допомога закладам середньої та дошкільної освіти; організація тренінгів, конференцій та окремих навчальних курсів, що допомагають мешканцям територій досягати особистісного розвитку). Взаємодія австралійських університетів з громадами розвивається на базі розроблених «стандартів участі громадськості», які поділено на три розділи: стандарти підготовки процесу участі; стандарти реалізації процесу участі; стандарти моніторингу й оцінювання результатів після процесу участі (Кравченко та ін., [2021](#)).

В умовах посилення процесів децентралізації в Україні вітчизняні університети усе більше позиціонують себе не тільки як освітні установи, але й як осередки взаємодії із громадами. Вивчення досвіду взаємодії між університетами та громадами в Україні та закордоном дозволяє виокремити та систематизувати напрями і форми такої співпраці. Так:

- за часом та умовами виникнення взаємодія університетів з громадами може охоплювати традиційні та нові напрями співробітництва;
- за напрямом — «університет — громаді» та «громада — університету»;

- за сферою — освітню, соціально-економічну, культурно-спортивну, інформаційно-аналітичну, гуманітарно-волонтерську співпрацю.

Маріупольський державний університет (далі — МДУ, Університет) завжди визначав тісну співпрацю із громадою як один із пріоритетних напрямів своєї діяльності. Нові умови, у яких став працювати Університет після окупації окремих територій Донецької області у 2014-2015 рр., ще більше актуалізували необхідність такої співпраці. Вже у той час, в умовах зростання конкуренції на ринку освітніх послуг міста Університет ставив перед собою амбітне завдання закріплення статусу МДУ як головного ЗВО Маріуполя; визначав себе як університет нового типу, що надає широкий спектр послуг, які задовольняють основну частину потреб громади регіону. У Стратегічному плані розвитку МДУ на 2021-2025 рр. Університет вже позиціонує себе як «центр трансформації громади» (МДУ, [2021](#); Трофименко, [2020](#)).

Головними напрямками взаємодії МДУ з міською та регіональною громадами були такі.

1.1. Участь у розробленні стратегій регіону та міста, науковий супровід діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування.

Науковці МДУ у складі робочих груп долучалися до розроблення Стратегії розвитку Донецької області на період до 2027 року; Регіональної програми розвитку малого і середнього підприємництва в Донецькій області на 2021-2022 рр.; Стратегії розвитку міста Маріуполя «Маріуполь-2030» (за напрямами «Освіта і наука», «Трансформація економіки»); Стратегії безбар'єрності Маріупольської територіальної громади на 2021-2026 рр. за напрямом «Освітня безбар'єрність»; Програми соціально-економічного розвитку м. Маріуполя; Програми антикризових заходів у м. Маріуполі; Програми розвитку малого підприємництва в м. Маріуполі; Програми науково-технічного та інноваційного розвитку; Програми розвитку туризму і курортно-рекреаційної галузі; Програми диверсифікації економіки міста.

1.2. МДУ — головний майданчик проведення конференцій, форумів та комунікацій з питань регіонального розвитку.

Університет виступав базою проведення міжнародних, національних і регіональних суспільно-політичних форумів, конференцій, круглих столів, що сприяють приверненню уваги до міста та регіону, залученню інвестицій, міжнародної експертизи тощо.

1.3. Підготовка кадрів для потреб громади.

Університет здійснював розроблення нових освітніх програм за запитом основних стейкхолдерів і забезпечував підготовку висококваліфікованих кадрів за понад 120 освітніми програмами на першому, другому та третьому рівнях вищої освіти, а також програмами підвищення кваліфікації, зокрема:

- підготовку педагогічних кадрів для закладів дошкільної та загальної середньої освіти (ОП «Дошкільна освіта», «Початкова освіта», широке коло ОП з середньої освіти). Розвиток партнерських відносин відбувався на основі договорів з Департаментом освіти міської ради, 54 договорів із закладами загальної середньої освіти і 16 — із закладами дошкільної освіти м. Маріуполя;
- підготовку фахівців за специфічним запитом громади (ОП «Кібербезпека» «Культурологія, культурне розмаїття та розвиток громади», «Екологія та охорона навколишнього середовища», «Туризм», «Новогрецька мова та література» тощо);
- підвищення кваліфікації вихователів, вчителів, психологів і бібліотекарів, а також державних службовців (за замовленням Маріупольської міської ради, Державної податкової служби, Пенсійного фонду, Міграційної служби тощо).

1.4. Підтримка діяльності міських служб.

МДУ розвивав системну співпрацю з Маріупольським міським центром практичної психології та соціальної роботи, Приазовською виправною колонією, Державною установою «Маріупольський слідчий ізолятор», Сектором ювенальної пробації міста Маріуполя, освітніми установами, закладами реабілітації м. Маріуполя і Донецької області, Маріупольським міським центром зайнятості. В межах роботи юридичної клініки МДУ студенти-волонтери на регулярних засадах надавали правові консультації та правову допомогу з питань цивільного, трудового, земельного, господарського, житлового та екологічного права, соціального захисту та пенсійного забезпечення.

1.5. Сприяння розвитку історико-культурної сфери регіону.

Університет забезпечує підготовку кадрів для сфери туризму, культурно-дозвілєвої діяльності, фахівців з історії та археології. Археологічна експедиція Університету зробила значний внесок у збереження вітчизняної культурно-історичної спадщини, а її знахідки занесено до реєстру пам'яток археології Міністерства культури України. Отримана під час розкопок Археологічної експедиції МДУ інформація є корисною для складання точної археологічної карти Північного Приазов'я.

1.6. Сприяння реінтеграції тимчасово окупованих територій України.

Університет відіграє важливу роль у реалізації стратегії повернення та переосвоєння тимчасово окупованих територій України. З 2016 р. в Університеті функціонують освітні центри «Донбас-Україна» та «Крим-Україна». НПП Університету долучилися до розроблення серії онлайн-курсів з українознавчих предметів (українська мова, література, історія, географія) для школярів з ТОТ (за підтримки Міністерства закордонних справ Литовської Республіки, Посольства Литви в Україні), а також з 2019 р. забезпечують роботу над темою «Повернення та переосвоєння тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях». У 2021 р. МДУ брав участь у пілотному проекті безоплатних підготовчих курсів для абітурієнтів з ТОТ від МОН України та у реалізації літнього

двомісячного проєкту щодо безоплатного навчання абітурієнтів з ТОТ зі стипендіальним забезпеченням від Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України.

2. Громада — університету.

Маріупольська міська рада та Донецька обласна державна адміністрація, визнаючи роль Університету у соціально-економічному, суспільно-політичному розвитку територій, трансформації громад, всіляко сприяли діяльності МДУ, забезпечуючи його підтримку (фінансову, консультаційну, технічну тощо).

2.1. Співпраця з Маріупольською міською радою.

Міською радою профінансовано проєкти МДУ зі створення лінгафонного кабінету та лабораторії синхронного перекладу; Лабораторії інклюзивної освіти дітей та підлітків кафедри дошкільної освіти; лабораторії Нової української школи. Містом виділені місця в новій відремонтованій будівлі під проживання іноземних студентів МДУ. За фінансової підтримки ММР капітально відремонтовано перший поверх гуртожитку; забезпечено подальший розвиток матеріально-технічної бази університету для нових освітніх програм, структурних підрозділів (навчальний корпус, гуртожитки); реалізовано перший етап проєкту зі створення науково-освітнього простору «Музей науки» МДУ (за співфінансування ДФРР), розроблено проєктно-кошторисну документацію на наступні етапи.

2.2. Співпраця із Донецькою обласною державною адміністрацією, обласною військово-цивільною адміністрацією.

За сприяння облдержадміністрації Університетом подані проєкти на фінансування Державного фонду регіонального розвитку та отримано фінансування на створення Музею Науки МДУ та Фестиваль театральних колективів закладів освіти за п'єсами європейських авторів у власних перекладах «Театр International».

Тимчасове переміщення Маріупольського державного університету до столиці України м. Києва з квітня 2022 р. не тільки не розірвало зв'язок Університету з маріупольською громадою, але й зробило цей зв'язок сильнішим. Адже громада — це не стільки територія, скільки люди, значна кількість яких тимчасово перемістилася до міста Києва, інших регіонів України та закордон. Беручи до уваги прагнення колективу Університету зберегти взаємозв'язок із маріупольською громадою, з одного боку, і водночас посилити свою роль як представника Маріуполя (МДУ — єдиний заклад вищої освіти, назва якого містить ім'я міста-Героя «Маріуполь») і підкреслити проривний характер оновленої Стратегії, у переглянутій візії МДУ себе позиціонує у якості «університету-інноватора, центру трансформації громади, амбасадора Маріуполя в Україні та світі» (МДУ, [2021](#)).

Функціонування в умовах тимчасового переміщення актуалізувало перегляд всіх пріоритетних напрямів роботи, передбачених Стратегічним планом розвитку МДУ, і дозволило поглибити взаємодію з громадою за рахунок розвитку нових форм співпраці. Зокрема, нова редакція Стратегії передбачає оновлення освітнього

середовища із посиленням соціально-гуманітарної складової та волонтерської місії, а саме:

- забезпечення реалізації соціально-гуманітарної функції Університету в умовах переміщення (Голос Маріуполя в Україні та світі);
- організацію гуманітарного штабу і центру «Маріуполь у серці»;
- розвиток співробітництва із міжнародними та національними центрами гуманітарної допомоги та волонтерства.

Список використаних джерел

- Кравченко, О.І., Хриков, Є.М., & Васиньова, Н.С. (2021). Форми взаємодії закладу вищої освіти з територіальними громадами. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, (339, Ч.1), 167-176. [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-1\(339\)-1-167-176](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-1(339)-1-167-176)
- Маріупольський державний університет. (2021). *Стратегічний план розвитку Маріупольського державного університету на 2021-2025 роки*. https://mdu.in.ua/index/msu_2012/0-77
- Трофименко, М.В. (2020). Маріупольський державний університет як центр трансформації міста Маріуполь. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія*, (28-29), 270-281. <https://doi.org/10.34079/2226-2830-2020-10-28-29-270-281>

Олена Овечкіна

- Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
- Професор Кафедри економіки і підприємництва
- Доктор економічних наук
- Доцент
- ovechkina@snu.edu.ua
- 0000-0001-8259-6626

Ольга Маслош

- Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
- Доцент Кафедри економіки і підприємництва
- Кандидат хімічних наук
- Доцент
- maslosh@snu.edu.ua
- 0000-0002-0103-7011

Роль університетів у відновленні економіки на регіональному рівні у післявоєнний період

- якість освіти
- якість науки
- якість взаємодій
- регіональне відродження
- державна підтримка
- роль університетів у відновленні соціально-економічних процесів

З розроблених західними вченими моделей розвитку університетів, в умовах післявоєнного відродження регіональних економічних систем і національної економіки в цілому найдоцільнішою, на нашу думку, моделлю відновлення діяльності закладів вищої освіти на сході України може бути модель партнерства між університетами та промисловістю.

Зазначена модель безпосередньо забезпечує реалізацію різнобічних зв'язків інституціональних суб'єктів у процесі створення наукових і освітніх знань, продукування інноваційних розробок, їх трансферу і комерціалізації, промислового впровадження.

Партнерська модель розвитку університетів Луганської та Донецької областей дозволить бізнесу, громадам, владі усвідомити той факт, що регіональні заклади вищої освіти впливають на економіку місць свого розташування, а при їх

інтеграції у регіональні та міжрегіональні кластери значно прискорять інноваційні процеси на макроекономічному рівні в цілому.

З активним впровадженням партнерської моделі розвитку університетів, що повернуться на місця своєї минулої локації, актуалізуються питання щодо забезпечення системної якості освітньої та дослідницької діяльності ЗВО (якості освіти, якості науки, якості взаємодії із суб'єктами соціально-економічного середовища).

Якість освіти і науки, зазвичай, розглядається як єдиний процес, в якому відбувається:

- репродукція та генерація нових знань;
- досягнення університетами високого рівня цифровізації навчального процесу;
- активна участь ЗВО у міжнародній академічній співпраці.

Якість взаємодії із безпосередньо зацікавленими у діяльності університетів суб'єктами (абітурієнтами, студентами, підприємцями, роботодавцями та ін.) полягатиме у спільному усвідомленні проблеми відбудови інфраструктури регіону і розбудови можливостей для працевлаштування молодих фахівців за спеціальністю.

Східні регіони України матимуть потребу у фахівцях інженерних спеціальностей (будівельниках, транспортниках, автодорожниках, хіміках, механіках, спеціалістах ІТ-технологій тощо). У Луганській області задовольнити цю потребу здатен [Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля](#), зв'язки якого з суб'єктами ринку праці мають стати тісними, систематичними й результативними. Важливою гарантією таких зв'язків має стати:

- запровадження дуальної освіти;
- оновлення державної стратегії розвитку регіонів, в якій буде означено наміри держави стосовно перспектив їх розвитку;
- державна підтримка регіональних підприємств (у тому числі, надання тимчасового пільгового режиму оподаткування заробітної плати), що у підсумку позитивно вплине на психологічний клімат регіонального соціуму та відродить загальне прагнення відбудувати свій край.

Олександр Ольшанський

- Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
- Професор Кафедри економіки і підприємництва
- Доктор наук з державного управління
- Професор
- oov2012@ukr.net
- 0000-0002-1888-7653

Взаємодія університетів і громад щодо післявоєнного відновлення

▪ університет ▪ територіальна громада ▪ післявоєнний час ▪ відновлення

У післявоєнний період перед територіальними громадами, як і перед усім Українським суспільством постає питання відновлення життєдіяльності, проте планувати роботу доцільно вже сьогодні.

[Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля](#) (далі — СНУ, Університет) має потужний науково-викладацький потенціал для співробітництва з територіальними громадами щодо післявоєнного відновлення. У червні 2022 р. Центром міжнародних проєктів «Євроосвіта» в партнерстві з міжнародною групою експертів IREG Observatory on Academic Ranking and Excellence оприлюднено шістнадцятий академічний рейтинг вітчизняних закладів вищої освіти «Топ-200 Україна 2022». СНУ займає у ньому 51 місце (МОН України, [2022](#); Центр міжнародних проєктів «Євроосвіта», [2022](#)).

Університет може взаємодіяти з громадами саме у напрямі підготовки кадрів за різними рівнями вищої освіти у сферах економіки та управління, транспорту і будівництва, інформаційних технологій та електроніки, інженерії тощо. При цьому, корисним має стати розроблення цільових освітніх програм, виходячи з особливостей і потреб територіальних громад на підставі їх систематизації та узагальнення. Другим напрямом співпраці може стати участь викладачів Університету у проведенні прикладних досліджень, розробленні планів і програм післявоєнного відновлення громад, а також конкретних проєктів відбудови об'єктів житлового фонду, соціальної інфраструктури, комунального господарства тощо. Співробітництво Університету і територіальних громад може здійснюватися також у напрямі надання експертної допомоги з написання заявок на відповідні конкурси задля отримання фінансування розроблених програм і проєктів — від

Державного фонду регіонального розвитку, обласних конкурсів міні-проектів, міжнародних програм технічної допомоги та ін.

Разом з тим, у переміщених закладів вищої освіти, до яких належить і СНУ, є немало матеріально-технічних проблем, які можуть ускладнювати співпрацю з територіальними громадами. Серед них — організація робочих місць викладачів; робота серверів, на яких зберігаються бібліотечні та інші інформаційні ресурси; використання хмарних технологій; забезпечення діяльності закладу комп'ютерною технікою та ін.

Отже, передумовою взаємодії Університету з територіальними громадами щодо післявоєнного відновлення має стати налагодження його функціонування на новій базі. Достатньо широкі можливості для цього створює затверджений Кабінетом Міністрів України «Порядок використання коштів з рахунка для задоволення потреб освіти і науки» (Кабінет Міністрів України, 2022), який передбачає, що кошти, які надійшли на відповідний рахунок Міністерства освіти і науки України, спрямовуються, зокрема, на:

- придбання засобів навчання для потреб освіти і науки;
- придбання комп'ютерного та іншого обладнання, програмного забезпечення;
- створення освітніх програм та інструментів;
- відновлення роботи державних та комунальних закладів освіти і наукових установ, що постраждали внаслідок бойових дій, зокрема технічне забезпечення.

При цьому зазначається, що в першу чергу кошти мають спрямовуватися на «відновлення роботи державних та комунальних закладів освіти і наукових установ, що постраждали внаслідок бойових дій» (Кабінет Міністрів України, 2022), до когорти яких відноситься Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля.

Список використаних джерел

- Кабінет Міністрів України. (2022, 8 листопада). *Деякі питання використання коштів з рахунка для задоволення потреб освіти і науки* (1256). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1256-2022-п>
- Міністерство освіти і науки України. (2022, 6 червня). *Оприлюднено шістнадцятий академічний рейтинг ЗВО України*. <https://mon.gov.ua/ua/news/oprilyudneno-shistnadcyatij-akademichnij-rejting-zvo-ukrayini>
- Центр міжнародних проектів «Євроосвіта». (2022, 6 червня). *Рейтинг університетів України «Топ-200 Україна 2022»*. <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=1&id=7420>

Valentyna Tokareva

- Mariupol State University
- Professor of the Marketing and Tourism Department
- Doctor Habilitated in Public Administration
- Professor
- v.tokareva@mdu.in.ua
- 0000-0003-4304-2617

Kateryna Horiunova

- Mariupol State University
- Senior Lecturer of the Marketing and Tourism Department
- k.horiunova@mdu.in.ua
- 0000-0002-2236-4919

Sustainable Development Principles in the University and Community Interaction

▪ sustainable development ▪ interaction ▪ university ▪ community

In 2022, due to the full-scale war of the Russian Federation against the people of Ukraine, Mariupol State University was faced with the need to move to the city of Kyiv. Restoring the university to a new environment requires learning from the experience of sustainable development.

The genesis of the transition from sustainable development to sustainable functioning should be based on the following principles (Liashenko, [2020](#)):

- the principle of responsibility to the future: training specialists, conducting scientific research and developing projects should be focused on the needs of future generations, at least the list of specialties and research topics should be relevant in the medium term;
- the principle of unity of goals;
- the principle of complexity: all decisions made should be systematic and comprehensive, that is, when planning activities, short-term and long-term consequences of certain decisions must be taken into account;
- the principle of environmental awareness and greening of all spheres of activity;
- the principle of equality: all areas of training and research are equally significant;
- the principle of partnership: all interested parties can equally realize their interests;

- the principle of openness and awareness: the free exchange of various types of data, including reporting on activities in various industries.

Sustainable communities are places where people want to live and work, now and in the future, meeting the diverse needs of existing and future residents within the broader economic and environmental security context. They are safe, inclusive and cohesive, strong in social capital and offering opportunities for participation in decisions and governance; they enable human flourishing and wellbeing, are well served, well connected and fair for everyone; they have strong community and voluntary associations and are knowledgeable about and sensitive to protection of the environment (Coote, [2015](#)).

Universities have every opportunity to explore the impact of policies on communities and spread the lessons learned from them. They also work for a long time: they are able to learn from research results and apply them to new situations in different communities.

The concept of sustainable communities is a useful imaginary and organizing framework for university research into the understanding and enhancement of social aspects of sustainability.

Action research, with high degrees of participation, is an approach that is able to handle complexity and enables meaningful community-based research needs to be met. This requires an explicit value position, time, commitment and an interdisciplinary stance from researchers. One limitation of this approach is that it is time-consuming for all concerned, and because research questions evolve and cannot always be identified at the outset, funding can be difficult to attract. This makes it even more important that resources of the university and community are combined and maximized (Kagan et al., [2017](#)).

Sustainability will only be achieved through the actions of people in families, communities and workplaces and university research at the community level can help the transformation journey to more sustainable futures.

References

- Coote, A. (2015, February). *People, planet, power. Towards a new social settlement*. New Economics Foundation. https://neweconomics.org/uploads/files/eafb0135c69d8a9152_yum6bt9zh.pdf
- Kagan, C., Lawthom, R., Clennon, O., Fisher, J., Diamond, J., & Goldstraw, K. (2017). Sustainable Communities: University-Community Partnership Research on Social Dimensions of Sustainable Development. In W. Leal Filho (Ed.), *World Sustainability Series. Sustainable Development Research at Universities in the United Kingdom* (pp. 245-262). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-47883-8_14
- Liashenko, O. (2020). Sustainable Development of Higher Education Institutions: Local Information and Communication Aspects. *Scientific Notes of «KROK» University*, (58), 97-102. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2020-58-97-102> (in Ukrainian)

Микола Трофименко

- Маріупольський державний університет
- Ректор
- Кандидат політичних наук
- Доцент
- m.trofyenko@mdu.in.ua
- 0000-0003-3169-1177

Від стабілізації до прориву: кейс Маріупольського університету

- безпека
- інститут публічної дипломатії
- стратегія розвитку університету
- тимчасово переміщений університет

До активної фази військових дій РФ проти України, яка почалась 24 лютого 2022 р., [Маріупольський державний університет](#) (далі — МДУ, Університет) був єдиним класичним університетом Донецької області. В Університеті:

- навчалось біля 5 тисяч студентів, в тому числі й іноземних;
- працювало 500 викладачів та співробітників;
- реалізовувалося понад 80 освітніх програм рівня «бакалавр» та «магістр»;
- працювало 6 факультетів і Навчально-науковий інститут управління.

Внаслідок обстрілів з боку військових угруповань РФ практично вся матеріально-технічна база Університету та всі матеріальні ресурси були знищені та пограбовані. 8 викладачів та 8 студентів Університету були вбиті.

Оперативне реагування з боку адміністрації МДУ дозволило вивезти зранку 24 лютого 2022 р. 12 університетських серверів, на яких містилась вся важлива інформація, бази даних, всі правовстановлюючі документи, печатки, електронні ключі доступу до банківських та казначейських рахунків, техніку, трудові книжки співробітників та частину архіву.

Після 15 березня 2022 р., коли з'явилась перша нагода виїзду, академічна спільнота Університету почала виїжджати із міста Маріуполь на підконтрольну територію України. Таким чином, 90% співробітників покинуло місто та перебралась у більш безпечні місця, зокрема 96 осіб виїхали за кордон, понад 80% студентів вийшли на зв'язок та продовжили навчання в Університеті. Сервери Університету було розгорнуто спочатку у Дніпрі, потім у Львові, що дозволило відновити дистанційне навчання, роботу навчального порталу Університету, відновити в повному обсязі виплати заробітної плати та стипендій, роботу систем

автоматизованого управління Університетом, системи електронного документообігу.

Після розгляду можливих тимчасових локацій розміщення, Вченою радою Університету було вирішено звернутись до Вченої ради Київського національного університету будівництва і архітектури (далі — КНУБА) щодо розміщення МДУ на його площах. Вчені ради двох університетів звернулись до Міністерства освіти і науки України після чого наказом МОН України від 14 квітня 2022 р. № 336 (МОН України, [2022](#)) МДУ був тимчасово релокований до Києва на базу КНУБА і став єдиним ЗВО, переміщеним до столиці України. Після відновлення повноцінної роботи у Києві колективом Університету було прийнято рішення відбудувати новий, сучасний діджиталізований університет, з новою філософією та максимально інтернаціоналізованими освітніми програмами. Для цього було вирішено у максимально стислі строки провести перегляд структури Університету, наявних освітніх програм, розглянути перспективи та можливість створення нових спільно із українськими та закордонними партнерами, провести аудит наявних ресурсів та визначити першочергові потреби, створити офіс проектів та мобільності, який мав би систематизувати та імплементувати в освітній процес всі домовленості щодо співпраці із університетами світу, оновити Стратегію розвитку Університету (МДУ, [2021](#)) з урахуванням нових умов роботи, маркетингову стратегію зокрема, максимально посилити іншомовну підготовку всіх учасників освітнього процесу.

Командою Університету під час аналізу нових умов діяльності був проведений комплексний аудит наявних ресурсів функціонування МДУ в умовах переміщення.

Незважаючи на всі ризики, нові умови діяльності додають і нових можливостей для розвитку МДУ — університету, який єдиний, що містить у своїй назві ім'я міста Маріуполя — символу українського опору і протистояння у центрі української столиці. Загалом була визначена необхідність стабілізувати всі напрями діяльності Університету, а після успішної її реалізації — обов'язковий перехід до проривної стратегії розвитку задля збереження ідентичності Університету та колективу.

Базовими показниками, що визначають процес стабілізації розвитку Університету в умовах тимчасового переміщення є такі:

- аудит наявних ресурсів;
- перегляд існуючих освітніх програм;
- оновлення Стратегії розвитку;
- створення власної матеріально-технічної бази в Києві;
- максимальне використання переваг «вікна можливостей»;
- гуманітарний штаб Університету;
- організація фандрайзінгової кампанії;
- забезпечення доступу до усіх електронних платформ та сервісів.

Визначені також наступні складові, що засвідчують перехід Університету до проривної стратегії розвитку:

- ребрендинг;
- діджиталізація;
- Цифровий університет;
- інтернаціоналізація;
- розроблення і затвердження нової освітньої концепції МДУ;
- розвиток флагманських освітніх програм;
- посилення іншомовної підготовки всіх учасників освітнього процесу;
- розвиток матеріально-технічної бази;
- реалізація соціально-гуманітарної місії;
- утвердження Університету в якості інституту публічної дипломатії.

Список використаних джерел

- Маріупольський державний університет. (2021). *Стратегічний план розвитку Маріупольського державного університету на 2021-2025 роки*. https://mdu.in.ua/index/msu_2012/0-77
- Маріупольський державний університет. (2022). *Бренд університету*. <https://mdu.in.ua/index/brand/0-59>
- Міністерство освіти і науки України. (2022, 14 квітня). *Про тимчасове переміщення Маріупольського державного університету та Відокремленого структурного підрозділу «Вугледарський фаховий коледж Маріупольського державного університету»* (336). <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-timchasove-peremishennya-mariupolskogo-derzhavnogo-universitetu-ta-vidokremlenogo-strukturnogo-pidrozdilu-vugledarskij-fahovij-koledzh-mariupolskogo-derzhavnogo-universitetu>

Наталія Швець

- Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
- Доцент Кафедри економіки і підприємництва
- Кандидат економічних наук
- Доцент
- shvets@snu.edu.ua
- 0000-0003-1215-2397

Роль університетів у регіональному розвитку на засадах смартспеціалізації

▪ смартспеціалізація ▪ знання ▪ інновації ▪ регіональний розвиток

Україна, навіть в умовах війни, впевнено рухається євроінтеграційним курсом, який супроводжується поступовою трансформацією системи державного управління на основі впровадженням сучасних управлінських підходів.

Одним з таких підходів, що імплементується у вітчизняну практику стратегування регіонального розвитку, є смартспеціалізація (Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation). Це стратегічний, комплексний підхід до забезпечення конкурентних переваг і розвитку регіонів, заснованого на знаннях та інноваціях (McCann et al., [2012](#); Perianez Forte et al., [2016](#)). Основна суть даної концепції полягає у концентрації ресурсів на тих видах діяльності, які, ймовірно, ефективно трансформуватимуть регіональну економіку через R&D та інновації (Foray, [2014](#)).

Сьогодні актуальними питаннями для України є перспективи входження в Європейський освітній та дослідницький простори, що потенційно сприятиме підвищенню якості освіти, розвитку науки, продукуванню інновацій та надаватиме нових можливостей для розвитку економіки регіонів.

У 2021 р. Міністерством освіти і науки України затверджено Дорожню карту з інтеграції національної науково-інноваційної системи до Європейського дослідницького простору (МОН України, [2021](#)). У зазначеному документі процес розроблення та впровадження підходу смартспеціалізації розглядається як інструмент політики відкритих інновацій, дія якого передбачається через залучення до смартстратегування, у тому числі і закладів вищої освіти.

Університети мають зіграти важливу роль у налагодженні партнерства між владою і бізнесом та зміцненні регіональних інноваційних екосистем. Саме ЗВО мають

стати гарантами формування майбутнього людського капіталу для задоволення потреб економік у нових знаннях та сприяти міжрегіональній співпраці з європейськими регіонами за пріоритетними напрямками інноваційної діяльності.

Регіональні програми повоєнного відновлення та розвитку обов'язково мають включати заходи з відтворення наукових кадрів, підтримки талановитої молоді, розвитку та підвищення ефективності інноваційної інфраструктури України. У контексті смартспеціалізації поліпшення системних чинників у сфері знань та інновацій сприятиме формуванню потенціалу і розвитку регіональних інноваційних екосистем, що дозволить модернізувати економіки та забезпечити їх розумне зростання.

Список використаних джерел

- Міністерство освіти і науки України. (2021, 10 лютого). *Про затвердження дорожньої карти з інтеграції науково-інноваційної системи України до європейського дослідницького простору* (167). <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-dorozhnoyi-karti-z-integraciyi-naukovo-innovacijnoi-sistemi-ukrayini-do-yevropejskogo-doslidnickogo-prostoru>
- Foray, D. (2014). *Smart Specialisation. Opportunities and Challenges for Regional Innovation Policy*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315773063>
- McCann, P., Landabaso, M., Beldarrain, X.G., Goddard, J., Ortega-Argilés, R., Nauwelaers, C., Foray, D., & Morgan, K. (2012, May). *Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation (RIS 3)*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/en/w/guide-on-research-and-innovation-strategies-for-smart-specialisation-ris3-guide->
- Perianez Forte, I., Marinelli, E., Foray, D., Edwards, J., Pertoldi, M., Morgan, K., Mieszkowski, K., Gomez Prieto, J., Nauwelaers, C., Rakhmatullin, R., Stanionyte, L., Mariussen, Å., Gianelle, C., Kleibrink, A., & Doussineau, M. (2016). *Implementing Smart Specialisation Strategies: A Handbook* (C. Gianelle, D. Kyriakou, C. Cohen, M. Przeor, Eds.). Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2791/610394>

Наталія Шофолова

- Інститут вищої освіти НАПН України
- Старший науковий співробітник Відділу взаємодії університетів та суспільства
- Кандидат економічних наук
- Доцент
- n.shofolova@ihed.org.ua
- 0000-0002-6654-6765

Фінансова стійкість та соціальна відповідальність університетів: від стратегії до ролі фінансових служб

- соціальна відповідальність університету
- фінансова стійкість університету
- фінансова стратегія
- фінансові політики

Ефективні інституційні структури управління та університетська автономія є важливими передумовами для того, щоб університети взаємодіяли з суспільством і виконували свої місії, тобто викладання, дослідження та соціальну місію. Відповідно, однією з рекомендацій European University Association (EUA) для університетів є оптимізація внутрішніх процесів для виконання екологічних і соціальних зобов'язань свого закладу (Koziróg, et al., [2022](#), p. 50). Експерти EUA зауважують, що збільшення державного фінансування має відображати зростаючу відповідальність університетів (Pruvot & Estermann, [2022](#), p. 5). У цьому контексті прозора та узгоджена інституційна політика університету є інструментом розвитку та успішної реалізації стратегії та цілей. Переміщені університети України є особливо вразливими в цьому плані. Під час війни та у післявоєнний період вони стикаються із значним скороченням бюджету, а їхні працівники та студенти страждають від серйозних соціальних проблем. Тому особливої актуальності набуває питання фінансової стійкості та ефективного використання ресурсів у поєднанні з соціальними зобов'язаннями та підтримкою.

У визначенні OECD / IMHE-HEFCE також підкреслено важливість взаємозв'язку фінансової стійкості та інвестицій у соціальну сферу: «Управління установою здійснюється на фінансово стійкій основі, якщо вона повністю відшкодовує свої економічні витрати та інвестує у свою інфраструктуру (матеріальну, людську та інтелектуальну) у розмірах, що дозволяють підтримувати майбутній виробничий потенціал, необхідний для виконання його стратегічного плану, обслуговування студентів та інших клієнтів» (OECD, [2004](#), p. 35).

Рекомендації для ефективного фінансового управління, орієнтованого на забезпечення фінансової стійкості та соціальної відповідальності університету є такими:

1. Визначити фінансову стійкість та соціальну відповідальність серед головних цілей (пріоритетів) стратегії університету та будувати поточну роботу з урахуванням їх досягнення.
2. Змінити підхід від орієнтації на державу, як отримувача фактичної звітності, до професійного обслуговування / служіння / супроводу усіх груп стейкхолдерів. Визначити цільові групи та інтереси головних стейкхолдерів: студентів, працівників та донорів (державна, роботодавці, грантодавці, інвестори).
3. Відкривати інституційні фінансові документи та політики для відповідних груп користувачів: вони показують відповідальність, чіткі регламенти та надають впевненість у професійній роботі служб.
4. При розробленні фінансових політик важливо враховувати соціальні питання та максимально спростити процедури. Інформація повинна бути у доступі для відповідних груп стейкхолдерів, процедури та фінансові форми повинні бути зрозумілими та простими у використанні. Наприклад, для *працівників* — положення щодо оплати праці чи преміювання з чіткими критеріями та системою мотивації, положення про відрядження — зрозумілі правила щодо витрат на проїзд та перебування. Для *студентів* — положення щодо стипендій та соціальних виплат, для студентів контрактної форми навчання — можливості різних варіантів оплати, відстрочки чи розстрочки / розтермінування. Для *зовнішніх користувачів* (інвестори, грантодавці, держава) — чіткі процедури та прозора звітність. Екологічні та соціальні аспекти важливі для усіх стейкхолдерів на шляху досягнення Цілей сталого розвитку ООН.
5. Забезпечити доступність інформації, належні консультації, професійні поради та підтримку з фінансових питань.
6. Розвивати лідерство у команді фінансових служб, запроваджувати репутаційну та клієнтоорієнтовану роботу. Орієнтуватись на відгуки основних стейкхолдерів, а не лише на результати державних перевірок.

Реалізація фінансових стратегій і фінансових політик у взаємозв'язку з соціальною спрямованістю дозволить переміщеним університетам подолати поточні виклики та стати більш гнучкими і конкурентоспроможними.

Кожен університет несе відповідальність за розвиток соціальних, екологічних та економічно стійких практик. Фінансування має вирішальне значення для університетів, але досягнення стратегічних цілей може бути успішним лише тоді, коли соціальні аспекти достатньо враховані у їх фінансовій політиці.

Список використаних джерел

- Kozirog, K., Lucaci, S.-M., & Berghmans, S. (2022, March). *Universities as key drivers of sustainable innovation ecosystems. Results of the EUA survey on universities and innovation*. European University Association. <https://eua.eu/resources/publications/1014>
- Organization for Economic Co-operation and Development. (2004). *On the Edge: Securing a Sustainable Future for Higher Education. Report of the OECD/IMHE-HEFCE project on financial management and governance of higher education institutions*. <https://www.oecd.org/education/imhe/33642717.pdf>
- Pruvot, E.B., & Estermann, Th. (2022, March). *Allocating core public funding to universities in Europe: state of play & principles*. European University Association. <https://eua.eu/resources/publications/1015>

РОЗДІЛ 3

УНІВЕРСИТЕТ І ОСОБИСТІТЬ — ЦІННОСТІ, СУБ'ЄКТНІСТЬ І КОЛЕГІАЛЬНІСТЬ

Mykola Haras

- Bukovinian State Medical University
- Associate Professor of the Department of Pediatrics and Children's Infectious Diseases
- PhD in Medical Sciences
- Associate Professor
- garas.mykola@bsmu.edu.ua
- 0000-0001-7304-2090

Tetiana Bilous

- Bukovinian State Medical University
- Professor of the Department of Pediatrics and Children's Infectious Diseases
- Doctor Habilitated in Medical Sciences
- Professor
- bilous.tetiana@bsmu.edu.ua
- 0000-0002-9469-401X

Development of Clinical Reasoning of Medical Students as an Example of International Academic Grant Cooperation in the Conditions of Martial Law in Ukraine

▪ academic cooperation ▪ grant project ▪ medical education

Clinical reasoning is one of the basic concepts in the activity of a future doctor. Shorter hospital stays, specialization of care, higher patient safety measures, and shortage of clinical teachers all diminish the traditional opportunities for the training of health professions through direct patient contact, especially in the condition of martial law during the COVID-19 pandemic. Early health professions education is often dominated by theoretical presentations with insufficient connection to clinical practice (Kononowicz et al., [2019](#)).

Clinical reasoning is a core component of clinical competency that is used in all patient encounters, from simple to complex presentations. It involves the synthesis of myriad clinical and investigative data, to generate and prioritize an appropriate differential diagnosis and inform safe and targeted management plans (Thampy et al., [2019](#)).

Problems with clinical reasoning often occur because of inadequate knowledge, flaws in data gathering and improper approach to information processing (Modi et al., [2015](#)).

Virtual patients are defined as interactive computer simulations of real-life clinical scenarios for the purpose of health professions training, education, or assessment. This broad definition encompasses a variety of systems that use different technologies and address various learning needs. The learner is cast into the role of a healthcare provider who makes decisions about the type and order of clinical information acquired, differential diagnosis, and management and follow-up of the patient. Virtual patients are hypothesized to primarily address learning needs in clinical reasoning (Kononowicz et al., [2019](#); Posel et al., [2014](#)).

[Bukovinian State Medical University](#) is involved in a project «Virtual learning resourcing for clinical reasoning training at Ukrainian health schools» with the cooperation of University of Augsburg, sponsored by DAAD (Germany Academic Exchange Service). The programme «Ukraine digital: Ensuring academic success in times of crisis» of the German Academic Exchange Service (DAAD) supports Ukrainian universities in maintaining, implementing and offering their digital teaching programs so that students in Ukraine have the perspective to graduate despite the restrictions caused by the war. Objectives of the project are the adaptation of available resources from the virtual patients and curriculum on clinical reasoning projects to Ukrainian needs; integration of the resources into the curricula of the project partners and to collect feedback from students in order to make improvements, if necessary; establishing long-term partnerships between all project partners (DAAD, [2022](#); Universität Augsburg, [2022](#)).

At the Bukovinian State Medical University, the project is implemented from October 2022. In one month, 75 graduates' students took part in the project.

The results of an anonymous survey conducted after virtual patients implementation showed a greater proportion of students strongly or mostly agreed with the positive aspects of working with virtual patients in a project format. In particular, the students strongly or mostly agreed on the updating thinking process as new information became available (97,3%), structuring their own acquired knowledge and thoughts (93,3%) and applying it in the form of a close-to-reality diagnostic search, refuting/confirming hypotheses based on differential diagnosis (94,6%), and making their own medical decisions (97,3%).

The positive aspects of implementing the grant project justify expanding international cooperation as one of the forms of successful acquisition of competencies by medical students.

References

- DAAD. (2022). *Ukraine digital: Ensuring academic success in times of crisis*. <https://www.daad.de/en/information-services-for-higher-education-institutions/further-information-on-daad-programmes/ukraine-digital/>
- Kononowicz, A.A., Woodham, L.A., Edelbring, S., Stathakarou, N., Davies, D., Saxena, N., Tudor Car, L., Carlstedt-Duke, J., Car, J., & Zary, N. (2019). Virtual patient simulations in Health Professions Education: Systematic Review and meta-analysis by the Digital Health Education Collaboration. *Journal of Medical Internet Research*, 21(7), e14676. <https://doi.org/10.2196/14676>
- Modi, J.N., Anshu, Gupta, P., & Singh, T. (2015). Teaching and assessing clinical reasoning skills. *Indian Pediatrics*, 52(9), 787-794. <https://doi.org/10.1007/s13312-015-0718-7>

- Posel, N., Mcgee, J.B., & Fleischer, D.M. (2014). Twelve tips to support the development of clinical reasoning skills using virtual patient cases. *Medical Teacher*, 37(9), 813-818. <https://doi.org/10.3109/0142159x.2014.993951>
- Thampy, H., Willert, E., & Ramani, S. (2019). Assessing clinical reasoning: Targeting the higher levels of the pyramid. *Journal of General Internal Medicine*, 34(8), 1631-1636. <https://doi.org/10.1007/s11606-019-04953-4>
- Universität Augsburg. (2022). *UDCR — Virtual learning resources for clinical reasoning training at Ukrainian health schools*. [https://www.uni-augsburg.de/en/fakultaet/med/profs/chair-medical-education-sciences/ukraine digital/](https://www.uni-augsburg.de/en/fakultaet/med/profs/chair-medical-education-sciences/ukraine%20digital/)

Юрій Мелков

- Інститут вищої освіти НАПН України
- Головний науковий співробітник
Відділу дослідницької діяльності
університетів
- Доктор філософських наук
- Старший дослідник
- y.myelkov@ihed.org.ua
- 0000-0002-8186-0357

Суб'єктність освітнього процесу та цінності вищої освіти

▪ вища освіта ▪ цінності ▪ людиномірність ▪ демократизація

Сучасне бачення проблеми суб'єктності освітнього процесу достатньо чітко визначається прописаним у Законі України «Про вищу освіту» (2014) зобов'язаністю ЗВО «здійснювати освітню діяльність на засадах студентоцентрованого навчання». Проте дане поняття і загалом феномен суб'єктності потребує не лише юридичних визначень, але й філософської рефлексії.

На наш погляд, у парадигмі студентоцентрованого навчання акцент робиться не на тому, що до цього освіта була «центрованою на викладачі» замість того, щоб орієнтуватися «на студента», а скоріше, на перший план виходить *орієнтація на особистість* не тільки студента, але й викладача — всупереч лінійно-модерновій орієнтації на формальність навчання, на стандартні, сталі та незмінні, як то кажуть, «освітні траєкторії». Тобто, йдеться про *деформалізацію* освітнього процесу та його переорієнтацію на культивування творчого начала *яку студента, так і у викладача*, — про потребу створення нових підходів до форм здійснення вищої освіти, оскільки тренди доби Модерну — такі, як стандартизація, масофікація, професіоналізація, — не відповідають викликам сьогоденної доби.

Класичним підходом доби Модерну був у цьому плані суб'єкт-об'єктний підхід, за якого студент виявлявся пасивним елементом освітнього процесу, а зміст останнього вбачався скоріше в *інформуванні*, в однобічній передачі інформації від викладача до студента. Проте, навіть суб'єкт-суб'єктний, діалоговий підхід, що приходить на зміну попередній парадигмі *комунікації*, в тому числі комунікації в освітньому процесі, не є достатнім для потреб сьогодення, — він має доповнюватися чимось на кшталт метасуб'єктного підходу, за якого важливою складовою, поряд з інформуванням та діалогом, постає *медіація*.

В аксіологічному плані ця нова парадигма суб'єктності передбачає звернення освіти до широкого кола соціальних цінностей, до цінностей екологічності, толерантності, сталості та відкритості. Ситуація складності, непередбачуваності та невизначеності сьогоденного світу призводить до усвідомлення того, що сучасна вища освіта має прагнути надати студентам не набір знань, і навіть не стільки здатність породжувати нові знання, скільки здатність формувати набори смислів, які допоможуть нам визначити сферу нашого незнання. Будь-які готові знання, навички чи моделі поведінки, ефективні за будь-яких обставин, втрачають свій сенс за доби сьогодення, а тому й основною метою освіти може бути лише *формування культурної людини*, яка володіє значною сукупністю смислів, а отже, здатна мати справу з ситуаціями невизначеності та непередбаченості.

У практичному аспекті подібна постановка питання означає й докорінну демократизацію вищої освіти як ключову складову демократизації суспільства в цілому: не абстрактний «студент узагалі» має потрапити у фокус освітнього процесу, а кожний окремий реальний студент має перетворитися на суб'єкта організації такого процесу — разом із викладачем, який буде мати можливість та потребу адаптувати під окремого студента, його здібності та інтереси свою навчальну програму, — тобто, мова йде про індивідуальний, особистісний, гуманістичний підхід у практиці вищої освіти.

Список використаних джерел

Закон України «Про вищу освіту». (2014, 1 липня). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

Наталя Никифоренко

- Маріупольський державний університет
- Доцент Кафедри практичної психології
- Кандидат історичних наук
- Доцент
- n.nykyforenko@mdu.in.ua
- 0000-0003-1203-4681

Роль соціологічного супроводу в адаптації вступників з тимчасово окупованих територій до навчання у закладах вищої освіти України

▪ вступники ▪ абітурієнти ▪ здобувачі ▪ заклад вищої освіти ▪ тимчасово окуповані території України ▪ соціологічний супровід ▪ опитування

По мірі інтеграції системи вищої освіти України до Європейського простору вищої освіти соціологічний супровід освітньої діяльності у вітчизняних університетах набуває все більшого розвитку. Моніторинг освітніх потреб здобувачів, з'ясування їхньої задоволеності освітнім процесом у цілому, якістю викладання освітніх компонент у межах освітніх програм, на основі офлайн чи онлайн анкетувань, вже є усталеними практиками в системах внутрішнього забезпечення якості освіти вітчизняних ЗВО.

Однією з категорій здобувачів, яка потребує значного сприяння в адаптації до навчання в українських ЗВО, є вступники з анексованого Криму та з тимчасово окупованих росією у 2014 році територій Донецької та Луганської областей (далі — ТОТ). Від 2016 року молодь з ТОТ отримала можливість спрощеного вступу до ЗВО України за квотою-2 через освітні центри «Донбас-Україна» та «Крим-Україна». Щоправда, охоплення українською вищою освітою такої молоді протягом 2016-2021 років лишалось незначним й сягало не більше 8% за рік. У 2021 році, при спостереженні загальної позитивної динаміки, до українських ЗВО вступило лише 2083 абітурієнта з ТОТ (Адамович, 2021). За даними опитування «Вступна кампанія-2021: досягнення та перешкоди», здійсненого фондом «Відкрита політика» у вересні-жовтні 2021 року (n=262 респонденти), основні труднощі вступу абітурієнтів з ТОТ були пов'язані з недостатнім рівнем знань української мови й обмеженнями при перетині лінії розмежування з боку влади псевдореспублік «ДНР» та «ЛНР». Більшість вступників з ТОТ зазначили, що потребують психологічної підтримки після переїзду до України, адже з роками

життя в ТОТ стало істотно відрізнятися від українських реалій (Фонд «Відкрита політика», [2021](#); МОН України, [2021](#)).

Соціологічне дослідження, проведене у м. Маріуполь у червні 2020 року за підтримки Фонду Конрада Аденауера групою дослідників Донецького державного університету управління (до складу якої входив автор), яке ґрунтувалось на 17-ти глибинних інтерв'ю зі вступниками з ТОТ, засвідчило низку відмінностей у думках, звичках, цінностях молоді на тимчасово-окупованих територіях Донецької області, пов'язаних з відтворення там економічних реалій та способу життя пізньорадянської доби. На ТОТ молодь роками живе в атмосфері закритості й страху, обмежень особистої свободи, перебуває під потужним ідеологічним впливом. За таких умов молоді люди мають глибоку емоційну прив'язаність до своїх родин, до «малої батьківщини», що пояснює їхнє прагнення продовжувати підтримувати тісні зв'язки з окупованими територіями. Усвідомлюючи негативний вплив військових дій і суспільно-політичних трансформацій на ТОТ на їхнє життя — економічний занепад, безробіття, низьку оплату праці, тіньовий характер зайнятості, зубожіння населення, звуження номенклатури сфери послуг, високу вартість продуктів та товарів, примітивізація дозвіллевих практик тощо — молоді люди, тим не менш, є схильними до певного толерування існуючої ситуації, а також — до толерування колабораційної діяльності мешканців ТОТ (наприклад, працевлаштування у силові квазідержавні структури). При проведенні «кількісних» опитувань подібна інформація здебільшого лишається латентною, що обмежує можливості сприяння налагодженню ефективної комунікації та взаємодії в освітньому середовищі, вчасного реагування на ризики виникнення конфліктів.

В умовах повномасштабної російської агресії у 2022 році Український Уряд створив можливості спрощеного вступу не лише для молоді з ТОТ, а й з особливо небезпечних територій. У результаті, на місця державного (регіонального) замовлення за квотою-2, вступило 15 242 особи (МОН України, [2022](#)). Головним чином, це вступники з нещодавно окупованих, деокупованих територій чи з зони активних бойових дій, які пережили важкі травмуючі події війни, потребують допомоги у стабілізації емоційного стану, чутливого підходу в комунікації.

«Якісні» соціологічні методи є складнішими у застосуванні й обробленні даних, вимагають спеціальних навичок і значних витрат часу, гарантій безпеки, суворого дотримання конфіденційності, але саме вони є придатними для досліджень серед важкодоступних соціальних груп (до яких належить і молодь з ТОТ), для опосередкованого отримання інформації, яка є табуованою з політичних чи ідеологічних міркувань або «витискується» зі свідомості як психологічно дискомфортна чи небажана. Студентоцентризм, з його концентрацією на особистісних характеристиках, здібностях, інтересах, потребах, індивідуальному досвіді здобувачів, вимагає від ЗВО більшого врахування диференціації адресної аудиторії при проведенні опитувань, й відповідно — урізноманітнення методик й вдосконалення процедур опитування задля забезпечення актуальності, валідності

та надійності даних, що збираються, а також — задля зростання рівня вмотивованості здобувачів щодо участі в соціологічних дослідженнях.

Список використаних джерел

- Адамович, Н. (2021, 6 грудня). *Втрачені агенти змін: чи справді Україна робить усе для залучення абітурієнтів з ТОТ*. ZMINA. <https://zmina.info/articles/vtracheni-agenty-zmin-chy-spravdi-ukrayina-robyt-vse-dlya-zaluchennya-abituriyentiv-z-tot/>
- Міністерство освіти і науки України. (2021, 3 листопада). *Презентовано результати опитування здобувачів освіти з тимчасово окупованих територій Донбасу та Криму щодо вступної кампанії 2021 року*. <https://mon.gov.ua/ua/news/prezentovano-rezultati-opituvannya-zdobuvachiv-osviti-z-timchasovo-okupovanih-teritorij-donbasu-ta-krimu-shodo-vstupnoyi-kampaniyi-2021-roku>
- Міністерство освіти і науки України. (2022, 30 серпня). *Вступ-2022: понад 15 тис. вступників зараховано до закладів освіти за квотою-2*. <https://mon.gov.ua/ua/news/vstup-2022-ponad-15-tis-vstupnikiv-zarahovano-do-zakladiv-osviti-za-kvotoyu-2>
- Фонд «Відкрита політика». (2021). *Вступна кампанія-2021: досягнення і перешкоди. Результати соціологічного опитування*. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2021/11/03/Prezent.preskonf.3.11.2021.USAID.pdf>

Андрій Росинський

- Київський національний університет будівництва і архітектури
- Освітній омбудсмен
- rosynskyi.av@knuba.edu.ua
- 0000-0003-4119-7463

Діяльність університетського освітнього омбудсмена в контексті розвитку особистісної суб'єктності здобувачів вищої освіти

- освітній омбудсмен
- особистісна суб'єктність
- здобувач вищої освіти
- студентоцентрованість
- правопросвітницька діяльність

Актуальність проблеми. Сучасні умови і реалії в Україні загострюють виклики та додатково актуалізують завдання, які ставляться до вищої освіти. Одним із таких викликів є якісне становлення суб'єктності особистості кожного здобувача вищої освіти, майбутнього фахівця, який буде здатен зробити свій внесок у відновлення і розбудову як окремої галузі, так і всієї країни. Цей виклик носить комплексний характер, адже його реалізація одночасно впливає не тільки на кожен окрему особистість та її майбутню галузь діяльності, але й на її поточне освітнє середовище: заклад освіти та освітній процес. Означений вплив є однією з умов попередження негативних проявів у психіці та поведінці молоді й одночасно забезпечує якісну еволюційну трансформацію освітнього середовища на принципах колегіальності та студентоцентрованості.

Мета дослідження. Визначити місце і роль діяльності університетського освітнього омбудсмена у процесі становлення та розвитку особистісної суб'єктності здобувачів вищої освіти.

Основні результати. Процес становлення особистісної суб'єктності здобувачів відбувається поступово протягом освітнього процесу та міжособистісної комунікації. Якісним тригером цього процесу, а в подальшому і його координатором, має бути освітній омбудсмен закладу вищої освіти, суб'єкт-суб'єктна взаємодія якого з усіма учасниками освітнього процесу ґрунтується на засадах гуманізму, співробітництва і партнерства та характеризується самостійністю, незалежністю і унікальністю.

Основною метою діяльності університетського освітнього омбудсмена є захист прав і свобод учасників освітнього процесу в масштабі закладу вищої освіти.

Водночас повноцінне досягнення цієї мети неможливе без проведення правопросвітницької діяльності, яка має забезпечувати формування активної громадянської позиції та особистісної суб'єктності здобувачів вищої освіти. Ця діяльність має на меті не лише інформування та консультування учасників освітнього процесу щодо їхніх обов'язків, прав і свобод, але й заохочення їхньої імплементації в освітньому просторі на принципах взаємної відповідальності та взаємоповаги, що зі свого боку дозволяє підтримувати й розвивати академічну свободу в закладі вищої освіти.

Відсутність або обмеженість розвитку суб'єктності особистості у здобувачів освіти ускладнює їхнє особистісне становлення, професійні стосунки та долученість до освітнього середовища. Процес цього розвитку характеризується постійною появою та подоланням різного роду проблем та суперечностей як на індивідуальному, так і на міжособистісному рівні. Індивідуальні проблеми, вирішити які здобувач не може самостійно, потребують фасилітації омбудсмена, який робить основний акцент у вирішенні цього питання саме на суб'єктності особистості здобувача. Розгляд же міжособистісної суперечності, яка виникає між учасниками освітнього процесу, вимагає від омбудсмена не тільки участі в інтерсуб'єктній взаємодії між її стейкхолдерами, але й налагодження процесів медіації та фасилітації з метою її вирішення. Використання такого підходу дозволяє знайти консенсус у вирішенні проблемних питань, спонукати до реалізації ініціатив щодо покращення освітнього процесу й середовища в контексті обговорюваної проблематики та водночас розвинути суб'єктність здобувачів-стейкхолдерів суперечності.

Висновки. Становлення особистісної суб'єктності здобувачів вищої освіти і забезпечення суб'єктної взаємодії між учасниками освітнього процесу є запорукою виникнення якісних трансформацій не тільки у кожній окремій особистості, але й у всьому освітньому середовищі. Важливе місце у цьому процесі займає університетський освітній омбудсмен, незалежний і унікальний формат взаємодії якого з усіма учасниками освітнього процесу дозволяє йому стати агентом позитивних змін у закладі вищої освіти.

Юрій Скиба

- Інститут вищої освіти НАПН України
- Заступник директора з наукової роботи
- Доктор педагогічних наук
- Доцент
- y.skyba@ihed.org.ua
- 0000-0003-2238-8272

Цифрові технології як інструмент кадрового менеджменту університету

▪ цифрові технології ▪ кадровий менеджмент ▪ університет

Питання добору та відбору персоналу із застосуванням сучасних технологій висвітлено у працях зарубіжних дослідників — Н. Rauls (2021); A. Eckhardt, S. Laumer, Ch. Maier, T. Weitzel (2014); J.E. Coverdill, W. Finlay (2017) та ін.

Зокрема, у полі увазі дослідників і практиків є питання електронного рекрутингу (далі — е-рекрутинг), яке набуває широко поширення в кадровому менеджменті університетів.

Як зазначає Anna B. Holm у праці «E-recruitment: Towards an Ubiquitous Recruitment Process and Candidate Relationship Management» (2012) е-рекрутинг змінює традиційний процес і створює умови для підвищення ефективності процесу наймання персоналу, що не залежить від часу та простору.

James E. Coverdill та William Finlay у праці «High Tech and High Touch: Headhunting, Technology, and Economic Transformation» (2017) представили результати дослідження щодо застосування нових інформаційних технологій для процесу найму працівників. На думку дослідників, підвищенню ефективності пошуку фахівців із використанням е-рекрутингу суттєво впливають такі чинники як висока естетичність вебсайту, інтуїтивне розуміння інтерфейсу, чіткість, зрозумілість і конкретність поданої інформації, висока взаємодія між кандидатами та роботодавцями.

Ще одним корисним джерелом з проблеми дослідження є праця Ileana P. Monteiro, Marisol B. Correia та Cidália B.R. Gonçalves «Transforming a Company's Staffing Process: Implementing E-recruitment» (2019).

Аналіз теоретичних розробок і практик дозволяє запропонувати модель е-рекрутингу для сфери вищої освіти (рис. 1).

Рис. 1. Модель е-рекрутингу у сфері вищої освіти

Модель базується на припущенні, що університет є складною соціальною системою, що складається з взаємопов'язаних і саморегульованих підсистем. Одна з підсистем — організаційна (завдання, технології, люди, структура).

Перевагами запровадження електронного пошуку та добору персоналу університетами є те, що вся комунікація з кандидатами реєструється у системі е-рекрутингу. Трудомісткі завдання сортування, оброблення заявки та спілкування з кандидатами здійснюється автоматизовано за допомогою системи електронного добору персоналу. Завдання із пошуку кандидатів, обробленням заяв і комунікація з кандидатами може здійснюватися паралельно. Таким чином, запровадження е-рекрутингу в кадровий менеджмент університету полегшує пошук і добір висококваліфікованих фахівців, робить більш ефективним процес залучення цінних людських ресурсів і сприяє підвищенню конкурентоздатності університету на ринку послуг у сфері вищої освіти.

Список використаних джерел

- Coverdill, J.E., & Finlay, W. (2017). *High Tech and High Touch: Headhunting, Technology, and Economic Transformation*. Cornell University Press.
- Eckhardt, A., Laumer, S., Maier, Ch., & Weitzel, T. (2014). The transformation of people, processes, and IT in e-recruiting: Insights from an eight-year case study of a German media corporation. *Employee Relations*, 36(4), 415-431. <https://doi.org/10.1108/er-07-2013-0079>
- Holm, A.B. (2012). E-recruitment: Towards an Ubiquitous Recruitment Process and Candidate Relationship Management. *German Journal of Human Resource Management*, 26(3), 241-259. <https://doi.org/10.1177/239700221202600303>
- Monteiro, I.P., Correia, M.B., & Gonçalves, C.B.R. (2019). Transforming a Company's Staffing Process: Implementing E-recruitment. *Journal of Spatial and Organizational Dynamics*, 7(2), 144-157. <https://www.jsod-cieo.net/journal/index.php/jsod/article/view/186>
- Rauls, H. (2021). *E-recruiting und headhunting im Digitalen Zeitalter*. Berliner Wissenschafts-Verlag.

Олена Ткаченко

- Маріупольський державний університет
- Доцент Кафедри менеджменту
- Кандидат економічних наук
- Доцент
- o.tkachenko@mdu.in.ua
- 0000-0002-9603-7136

Особливості трансформації навчання у вищій освіті у контексті сучасних викликів

- цифрові вища освіта
- здобувачі вищої освіти
- заклад вищої освіти
- трансформація
- розвиток
- шляхи навчання
- тенденції розвитку освіти

Сучасний світ і різні сфери діяльності як окремої особистості, так і цілих країн та регіонів, нині демонструють значну залежність від різноспрямованих і непередбачуваних тенденцій, що формуються в міжнародному середовищі. Серед них останнім часом доцільно виділити такі виклики як:

- вплив COVID-19 і його можливе продовження, що змінили пріоритети господарської діяльності в певних сферах життя, висвітили сфери ринку праці, які недостатньо забезпечені працівниками;
- екстремальні погодні явища, що пов'язані зі змінами клімату і станом навколишнього середовища, які заставляють людство переходити до альтернативних джерел енергії;
- повномасштабне вторгнення РФ в Україну, яке окрім значного підвищення цін на енергоносії та продукти харчування на світовому ринку, призвело до значних міграційних переміщень, а, відповідно і певного погіршення ситуації на ринках праці європейських країн.

Організація економічного співробітництва і розвитку (OECD) у своєму дослідженні «Перспективи освітньої політики 2022. Трансформація шляхів для тих, хто навчається впродовж життя» у якості основних напрямів політичних зусиль для просування трансформації освітньої сфери виділила три (OECD, [2022](#)). Це:

- підвищення актуальності шляхів навчання, їх спрямування на адаптацію окремих людей і суспільства до довгострокових тенденцій, які змінюють спосіб життя та роботи людей;
- полегшення переходів впродовж особистого шляху для тих, хто навчається, що передбачає полегшення переходу від одного рівня освіти, програми чи закладу

до іншого, вжиття заходів щодо скорочення відсіву студентів (тих, хто навчається), підтримка біженців у повторному вступі на навчання та працевлаштуванні;

- виховання прагнень тих, хто навчається, підтримка їх кар'єрних прагнень, стосовно студентів, учнів, працівників різних вікових груп (OECD, [2022](#)).

Означені напрями можуть слугувати орієнтиром для розвитку вищої освіти в Україні і можуть бути враховані на рівні:

- Міністерства освіти і науки України;
- окремих закладів вищої освіти;
- окремих освітніх програм;
- окремих навчальних дисциплін.

Реалізація першого напрямку на рівні окремого закладу вищої освіти, освітньої програми і дисципліни говорить про необхідність передбачати перспективні навички, які доцільно розвивати, формувати вміння орієнтуватися в ширших змінах, розширювати можливості моніторингу, підтримувати розширення інновацій.

Реалізація другого напрямку передбачає створення умов для ефективної співпраці студента і викладача, зміну педагогічних методів у бік більш широкої підтримки зі сторони викладача та адміністрації щодо вибору і можливості переходу на інші програми чи в інші заклади вищої освіти для студентів. Саме такий підхід може зробити студентів (здобувачів освіти) більш стійкішими до непередбачуваних змін зовнішнього середовища.

Реалізація третього напрямку передбачає доцільність залучення цільових груп населення задля продовження освіти або навчання, використання реалістичної та актуальної інформації про освіту, навчання та можливості працевлаштування із врахуванням певних цільових груп населення, розвиток здатності визначати та використовувати ті можливості, які надає як система освіти, так і ринок праці, а також створювати власні можливості для здійснення власних прагнень. Також важливим залишається залучення роботодавців, формування програм, які дозволяють реалізувати підхід — навчання впродовж життя і використовують практичні інструменти для мотивації студентів.

В умовах все більшого залучення України і сфери вищої освіти до світового освітнього простору посилюються виклики, на які необхідно реагувати і змінювати, трансформувати освітню діяльність у відповідності до сучасних тенденцій і кращого міжнародного досвіду.

Список використаних джерел

- Меморандум взаєморозуміння між Урядом України і Організацією економічного співробітництва та розвитку щодо поглиблення співробітництва. (2014, 7 жовтня). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966_003
- OECD. (2022). *Education Policy Outlook 2022: Transforming Pathways for Lifelong Learners*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/c77c7a97-en>

Олена Хандій

- Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
- Завідувач Кафедри публічного управління, менеджменту та маркетингу
- Доктор економічних наук
- Професор
- handij@snu.edu.ua
- 0000-0002-7926-9007

Набуття стійкості та резильєнтності переміщених закладів вищої освіти під впливом війни

▪ система вищої освіти ▪ переміщені заклади вищої освіти
▪ дистанційне навчання ▪ умови воєнного стану

Людський ресурс є найціннішим ресурсом кожної країни, питанням його збереження, розвитку та ефективного використання мають бути присвячені будь-які управлінські рішення в умовах сьогодення. Під впливом війни система освіти України набуває нових ціннісних значень для суспільства, і потребує підтримки та допомоги в подоланні ресурсних обмежень, ризиків і небезпек, викликів щодо забезпечення безперервної повноцінної діяльності.

Найстійкішими до викликів воєнного стану в Україні виявилися внутрішньо переміщені заклади вищої освіти, які у результаті переміщення 2014 року запровадили електронний документообіг та набули відповідний досвід роботи онлайн. Втрати (науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення, баз даних) та об'єктивні обмеження і складнощі (штат персоналу зі статусом внутрішньо переміщена особа (ВПО)) спонукали до оперативного набуття і розвитку навичок дистанційної взаємодії зі здобувачами вищої освіти, які були розпорошені по всій території України, та тими, хто залишився на окупованій території і на лінії зіткнення. Набутий досвід, напрацьовані алгоритми дій, підвищена кваліфікація персоналу університетів, створений контент, опановані технології, співпраця з міжнародними організаціями, які надають допомогу в освітній сфері, підвищили стійкість і резильєнтність переміщених закладів вищої освіти.

[Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля](#) (далі — СНУ, Університет) є двічі переміщеним закладом вищої освіти. Перше переміщення

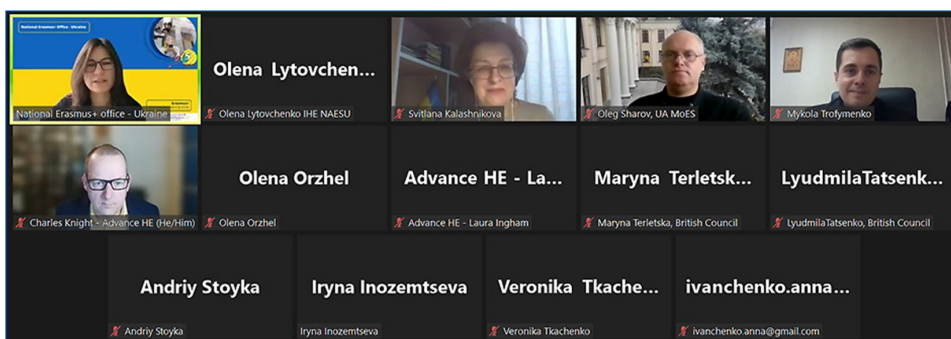
відбулося у 2014 році з Луганську до Северодонецьку, друге — у 2022 році з Северодонецька на локації у містах Кам'янець-Подільський, Дніпро і Хмельницький. Вже 14 березня 2022 року Університет відновив освітню діяльність у дистанційному форматі. Нині додається ще локація Університету у місті Києві.

Працівники СНУ, які виїхали за кордон у пошуку безпеки, стали активними учасниками міжнародних проєктів, взяли участь в академічній мобільності, залучали і залучають іноземних фахівців і науковців для проведення гостьових лекцій у рідному Університеті. Студенти, які залишили країну, продовжують дистанційне навчання у СНУ, одночасно вступаючи до університетів за кордоном і набуваючи досвіду першої роботи в інших країнах. Відновлення діяльності Університету стало першим кроком на шляху збереження довіри, репутації та зміцнення своїх позицій на ринку освітніх послуг України. Обмеження та ризики сьогодення Університет трансформує у можливості та розвиток нових напрямів і форм діяльності.

Виникнення обмежень, пов'язаних з руйнуванням енергетичних об'єктів під час обстрілів рф території України, унеможлиблює забезпечення синхронної дистанційної роботи в повному обсязі через відключення електроенергії та інтернету. Це у свою чергу, актуалізує розроблення відеолекцій, створення сучасного навчального відео- та аудіо- контенту. Невизначеність щодо тривалості бойових дій і масштабів руйнувань інфраструктури, перспектив її відновлення лише підсилює розвиток адаптивних здатностей переміщених університетів та їх персоналу задля розроблення стратегічних планів відновлення та антикризових стратегій, які ґрунтуються на посиленні резильєнтності та перетворенні обмежень у можливості.

Підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників за напрямами створення сучасних дистанційних курсів і дистанційного навчання, удосконалення як синхронних, так і асинхронних форм роботи, подальша цифровізація всього освітнього процесу є запорукою виживання в небезпечних умовах війни, активна робота за напрямом розвитку цінностей та репутації університету є запорукою виживання в умовах повоєнного відновлення країни.

I Міжнародна науково-практична конференція «Особистість, університет, суспільство: виклики взаємодії та розвитку» (ФОТО)

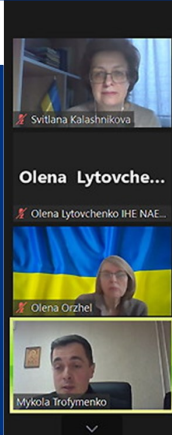
Початок роботи I Міжнародної науково-практичної конференції
«Особистість, університет, суспільство: виклики взаємодії та розвитку»

Доповідь Генерального директора Директорату вищої освіти і освіти дорослих
Міністерства освіти і науки України *Олега Шарова*

Руйнування МДУ внаслідок війни

Доповідь Ректора Маріупольського державного університету *Миколи Трофименка*

Антикризове управління

Надає інформацію про етапи зменшення ризику катастроф (Disaster Risk Reduction)

Частина оцінки ризику

Створює точки втручання (лінії оборони)

Доповідь *Gerrit Jan Schep*, Associate Expert for VNG International (Нідерланди)

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**I Міжнародна науково-практична конференція
«Особистість, університет, суспільство:
виклики взаємодії та розвитку»**

30 листопада 2022 року (онлайн формат)

Матеріали конференції

Електронне видання

Загальна редакція

Світлана Калашнікова

Наталія Базелюк

Дизайн та верстка видання

Наталія Базелюк

Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції

Серія ДК № 5164 від 01.08.2016 р.

01014, м. Київ, вул. Bastionna, 9

тел./факс +380 (44) 286-68-04

e-mail: ihed@ihed.org.ua

<https://ihed.org.ua>

